

SAMO ZA SLUŽBENU U POTREBU

MEĐUNARODNI MONETARNI FOND

Odeljenje za monetarno i tržište kapitala

KOSOVO

**PREGLED SEKTORSKE
FINANSIJSKE STABILNOSTI
(GLAVNI IZVEŠTAJ)**

**Ann-Margret Westin (šef misije, MCM),
Richard Stobo, i Peter Windsor (osoblje MCM-a); Zhongxia Zhang (osoblje
EUR); Michael Deasy, Keith Hall, Paula Oliveira, i Sarah Simpson (eksterni
stručnjaci)**

Oktober 2019

Sadržaj ovog izveštaja predstavlja tehničke savete koje je osoblje Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) dostavilo Centralnoj banci Kosova („primalac TP-a“) kao odgovor na zahtev za tehničkom pomoći (TP). Ovaj izveštaj (u celosti ili delimično) ili njegove rezimee MMF može otkriti izvršnim direktorima MMF-a i članovima njihovog osoblja, kao i drugim agencijama ili telima primaoca TP-a, a na njihov zahtev, osoblju Svetske banke (SB) i drugim pružaocima tehničke pomoći i donatorima sa legitimnim interesom, osim ako se primalac tehničke pomoći izričito ne protivi takvom objavljivanju (videti Operativne smernice za širenje informacija o tehničkoj pomoći)—

<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/061013.pdf>.

Otkrivanje ovog izveštaja (u celosti ili delimično) ili njegovih rezimea stranama izvan MMF-a osim agencija ili tela primaoca TP-a, osoblja Svetske banke, drugih pružalaca tehničke pomoći i donatora koji imaju legitiman interes zahtevaće izričit pristanak primaoca tehničke pomoći i Odeljenja MMF-a za monetarno i tržište kapitala.

DM5 Referenca: 6681651

ID projekta:MCM_IMF_2018_12

ID misije: 19MMR2100

Sadržaj	Strana
Glosar	4
Predgovor	6
Rezime	7
I. Uvod	12
A. Delokrug rada	12
Makroekonomski kontekst i struktura finansijskog sistema	12B.
Makrofinansijske ranjivosti	14C.
Analiza i pregled tehničke pomoći	15D.
II Osnovni dijagnostički pregled i glavne preporuke	16
Dalje poboljšanje upravljanja centralnom bankom	16A.
Nadzor finansijskog sektora	23B.
Makroprudencijalna politika i nadzor sistemskog rizika	39C.
Upravljanje finansijskom krizom	44D.
Uticaj finansijskog produbljanja na finansijsku stabilnost	46E.
II. Mapa puta tehničke pomoći	49
Tabele	
1. Strateški ciljevi FSSR-a, povezane ključne preporuke.....	9
2. Rezime glavnih aktivnosti mape puta za TP.....	51
Grafikoni	
1. Finansijski sektor	13
2. Pregled ključnih pitanja internog upravljanja centralnim banakama.....	18
Aneksu	
I. Procena statistike finansijskog sektora.....	52
II. Mapa puta za tehničku pomoć	60
Sprovođenje prošlih ključnih preporuka TP MCM-a	64
III. 019 FSSR napomene	65

GLOSAR

AML/CFT	Borba protiv pranja novca/finansiranja terorizma
BCP	Osnovna načela iz Bazela
BSA	Bilansni pristup
OBN	Odeljenje za bankarski nadzor
OCB	Odbor Centralne banke
CBK	Centralna banka Kosova
ZCB	Zakon o Centralnoj banci Kosova
CET1	Redovni osnovni kapital (Tier 1)
KR	Kreditni registar
FODK	Fond za osiguranje depozita Kosova
DMF	Fond za upravljanje javnim dugom
D-SIB	Domaća sistemski važna banka
DSTI	Otplata duga prema dohotku
DT	Primalac depozita
DTI	Dug prema dohotku
OEAFS	Odeljenje za ekonomsku analizu i finansijsku stabilnost
IO	Izvršni odbor
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj
ECB	Evropska centralna banka
ELA	Hitna likvidnosna pomoć
ESMA	Evropski nadležni organ za hartije od vrednosti i tržišta
ESRB	Evropski odbor za sistemski rizik
EU	Evropska unija
EUR	Evropski odeljak
FinSAC	Savetodavni centar za finansijski sektor
FSAP	Program procene finansijskog sektora
OFS	Odbor za finansijsku stabilnost
OFSKU	Odbor za finansijsku stabilnost i krizno upravljanje
FSI	Pokazatelj finansijskog stanja
FSSF	Fond za stabilnost finansijskog sektora
FSSR	Pregled stabilnosti finansijskog sektora
FTE	Ekvivalent punog radnog vremena
FG	Fiskalna godina
BDP	Bruto domaći proizvod
SDF	Statistika državnih finansija
VK	Vlada Kosova
HQ	Sedište
HQLA	Visokokvalitetna likvidna sredstva
IAIS	Međunarodno udruženje supervizora osiguranja
MRS	Međunarodni računovodstveni standard

MSFI izveštavanja	Međunarodni standardi finansijskog
IIP	Pozicija međunarodnog ulaganja
MMF	Međunarodni monetarni fond
IT	Informaciona tehnologija
KAS	Kosovska agencija za statistiku
KFKG	Kosovski fond za kreditnu garanciju
KSFI	Kosovski savet za finansijsko izveštavanje
KFPSŠ	Kosovski fond za penzionu štednju
ZB	Zakon o bankama, mikrofinansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama
LCR	Koeficijent pokrića likvidnosti
PK	Pravno odeljenje
OLS	Odeljenje za licenciranje i standardizaciju
LTV	Koeficijent kredit prema vrednosti
MaPP	Makroprudencijalna politika
MCM	Odeljenje za monetarno i tržište kapitala
MFI	Mikrofinansijska institucija
MFS	Monetarna i finansijska statistika
MF	Ministarstvo finansija
MoR	Memorandum o razumevanju
MPAC politiku	Savetodavni odbor za makroprudencijalnu
MMSP	Mikro, mala i srednja preduzeća
MTPL	Osiguranje od autoodgovornosti
NBFI	Nebankarska finansijska institucija
NFC	Nefinansijska korporacija
NFSC	Nacionalni odbor za finansijsku stabilnost i krizno upravljanje
NVO	Nevladina organizacija
NPL	Nekvalitetni krediti
ODC	Druge depozitne korporacije
OFC	Druge finansijske korporacije
PPP	Paritet kupovne moći
OPS	Odeljenje za platni sistem
RBS	Nadzor zasnovan na riziku
Repo	Repo ugovor
OS	Odeljenje za statistiku CBK-a
SECO ekonomska pitanja	Švajcarski državni sekretarijat za
SRF	Standardni obrazac izveštaja
STA	Odeljenje za statistiku MMF-a
TP	Tehnička pomoć
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj
SB	Svetska banka

PREDGOVOR

Na zahtev Centralne banke Kosova (CBK), misija tehničke pomoći (TP) Odeljenja za monetarno i tržište kapitala (MCM) posetila je Prištinu, Kosovo, od 24. aprila do 7. maja 2019, kako bi sprovela pregled stabilnosti finansijskog sektora (FSSR). Misiju je vodila Ann-Margret Westin (MCM) i istu su činili Richard Stobo (MCM); Zhongxia Zhang (EUR); i Michael Deasy, Keith Hall, Paula Oliveira i Sarah Simpson (eksterni stručnjaci). Peter Windsor (MCM) učestvovao je u FSSR-u iz sedišta MMF-a. Stalni predstavnik MMF-a na Kosovu, Ruud Vermeulen, i Rosmarie Schlup iz švajcarskog Državnog sekretarijata za ekonomska pitanja (SECO), ključni donator Fonda za stabilnost finansijskog sektora (FSSF), pridružili su se delu misije. Na završnom sastanku učestvovao je James Morsink, zamenik direktora (MCM).

FSSR je novi instrument tehničke pomoći usmeren na potražnju za zemlje sa niskim i nižim srednjim dohotkom koji pruža osnovni dijagnostički pregled finansijskog sektora i predlaže prioritarno jačanje kapaciteta kroz nacionalni plan TP-a za osiguranje zdravih reformi finansijskog sektora kao podrška razvoju, finansijskoj stabilnosti, finansijskom produblivanju i inkluziji. FSSR i trogodišnja TP nakon završetka istog zasnivaju se na mapi puta za TP i finansiraju se iz FSSF-a.

Opseg misije dogovoren je sa CBK-om tokom diskusija o opsegu januara 2019. godine održanih u Prištini i obuhvata upravljanje centralnom bankom, bankarski nadzor, nadzor osiguranja, tržišta hartija od vrednosti, makroprudencijalnu politiku i pitanja finansijske stabilnosti vezana za finansijsku inkluziju i produbljivanje.

Misija se susrela sa kreatorima politika, uključujući upravu i rukovodstvo CBK, osoblje u kabinetu guvernera i sa osobljem CBK-a iz sledećih odeljenja: Bankarski i nadzor osiguranja, licenciranje i standardizacija, upravljanje imovinom, statistika, finansijsko planiranje i izveštavanje, spoljni odnosi, pravni poslovi, upravljanje rizikom, ekonomska analiza i finansijska stabilnost (OEAFS) i interna revizija; Pored toga, misija se susrela sa samostalnim odeljenjima CBK-a za borbu protiv pranja novca (AML), žalbe i finansijske usluge korisnicima i kreditni registar (KR). Misija se takođe sastala sa Ministarstvom finansija (MF), Kosovskim fondom za kreditnu garanciju (KFKG), Fondom za osiguranje depozita Kosova (FODK), Finansijskom obaveštajnom jedinicom, Kosovskim savetom za finansijsko izveštavanje (KSFI) i Kosovskom agencijom za statistiku (KAS). I na kraju, misija se susrela sa predstavnicima finansijskog sektora, uključujući banke, osiguravajuća društva, penzione fondove, mikrofinansijske institucije (MFI) i druge nebankarske finansijske institucije (NBF), te eksterne revizore, kao i sa predstavnicima donatorske zajednice, uključujući Evropsku uniju (EU), SECO, američki Trezor i USAID i Svetsku banku (WB). Misija je predstavila svoje nalaze i preporuke Izvršnom odboru (IO) CBK-a.

Misija ceni otvorene i iskrene razgovore sa svim kolegama. Tim misije takođe želi izraziti zahvalnost vlastima na njihovoj pažnji i podršci koju pružaju misiji, kao i njihovoj saradnji i gostoprimstvu tokom sprovođenja rada. I na kraju, misija je zahvalna na logističkoj podršci koju pruža Stalno predstavništvo MMF-a u Prištini.

REZIME

Tim misije FSSR izvršio je dijagnostički pregled upravljanja CBK-om i finansijskog sistema, sproveo je analizu sprovođenja preporuka iz Programa za procenu finansijskog sektora za 2012. godinu (FSAP) i TP MCM-a, i predložio mapu puta za TP za podršku naporima vlasti da reše ključne nedostatke i ranjivosti. Odeljenje za statistiku MMF-a (STA) podržalo je misiju procenom kompilacije pokazatelja finansijskog stanja (FSI), monetarne i finansijske statistike i bilansa stanja (Aneks I).

CBK reguliše čitav finansijski sistem, kojim dominira stabilan bankarski sistem. Banke ispunjavaju zahteve za adekvatnošću kapitala i razumno su profitabilne, sa nekvalitetnim kreditima (NPL) najnižim u regionu. Kredit komercijalnih banaka privatnom sektoru ima dvocifrene stope rasta u poslednje tri godine. Vlasti su dodatno ojačale nadzorni okvir, uključujući unapređenje saradnje sa vlastima u regionu i Evropskom centralnom bankom (ECB). Pripremljen je novi nacrt zakona o bankama, a zakonodavstvo kojim se reguliše i proširuje spektar aktivnosti mikrofinansijskih institucija i drugih NBFi-ova trenutno je pred parlamentom. Kreditna penetracija je niska po regionalnim standardima, ali i dalje raste, što je omogućeno niskim kamatama, ublažavanjem kreditnih standarda i zajmovima podržanim preko kreditnih garancija. NBFi igraju malu ulogu u finansijskom posredovanju, a finansijska tržišta na Kosovu su i dalje nerazvijena, iako CBK radi na regulaciji koja će omogućiti stvaranje investicionih fondova.

Misija je identifikovala određene slabosti u trenutnoj organizacionoj strukturi CBK-a koje mogu uticati na efikasnost donošenja odluka, kao i na kulturu u CBK-u. Odbor Centralne banke (OCB) posluje sa manje neizvršnih članova nego što se zahteva u Zakonu o Centralnoj banci Kosova (ZCB). U međuvremenu, određena odeljenja CBK-a, uključujući ključna područja od strateškog značaja, ne izveštavaju zamenika guvernera i stoga nisu zastupljeni u IO-u. Nadalje, iako je to dopušteno, ni OCB ni IO ne primaju redovno direktne prezentacije osoblja CBK-a. CBK bi trebalo da preispita svoje upravljačke aranžmane i organizacionu strukturu kako bi se osiguralo da odgovaraju svrsi. To bi pružilo čvrst okvir za podršku CBK-u u napretku sa programom poboljšanja i značajnom agendom regulatornih promena.

Iako je finansijski sektor na Kosovu stabilan, dijagnostički pregled ukazao je na potencijalne ranjivosti u bankarskom i osiguravajućem sektoru na koje je potrebno obratiti pažnju. Bankarski sistem možda nije dobro pripremljen za period finansijskog stresa koji uključuje pooštavanje likvidnih uslova. Likvidna imovina banaka se u velikoj meri sastoji od državnih hartija od vrednosti, za koje trenutno ne postoji aktivno sekundarno tržište na Kosovu. Sektor osiguranja nije razvijen, posebno u pogledu životnog osiguranja; potrebno je dalje ojačati ovlašćenja i kapacitet CBK-a za preuzimanje odgovarajućeg nadzora nad tržišnim ponašanjem kako bi se rešila pitanja prudenijalne solventnosti. Likvidacija osiguravajućeg društva tokom misije je ocenjena kao dobra, ali ukazuje i na probleme u ovom sektoru.

CBK je preduzela važne korake ka operacionalizaciji makroprudencijalnog okvira politike, mada ostaje još mnogo toga da se uradi, posebno u pogledu institucionalnih aranžmana i praćenja sistemskih rizika - razlikovanje zdravog finansijskog produbljivanja i

potencijalno prekomernog rasta kredita izazovno je na Kosovu s obzirom na ograničenja podataka. Takođe, CBK tek treba da primeni sve konkretne mere makroprudencijalne politike.

Misija je takođe preduzela dijagnostičke procene preduslova za uspostavljanje tržišta kapitala na Kosovu, uključujući investicione kompanije; kao i mogući uticaj finansijskog produbljanja na finansijsku stabilnost.

I na kraju, misija je sprovela pregled stanja sprovođenja i uticaja protekle tehničke pomoći. Kosovo je primilo opsežnu tehničku pomoć za finansijski sektor od MCM-a tokom godina, uključujući postavljanje stalnog savetnika u 2011. godini. Analiza stanja pokazala je da su sprovedene skoro sve preporuke FSAP-a za 2012. godinu. U sprovođenju preporuka MCM TP najveći napredak ostvaren je u bankarskom nadzoru koji se zasniva na riziku.

Na osnovu dijagnostičke procene, misija je dala nekoliko preporuka za rešavanje nedostataka i dostavila je preliminarni plan koji daje prioritet ključnim područjima potencijalne tehničke pomoći kako bi se podržale reforme finansijskog sektora. Glavne preporuke (Tabela 1.) i mapa puta TP-a (Aneks II) fokusirani su na potrebu pregleda i ažuriranja organizacione strukture CBK-a, uključujući OCB, IO i ostale strukture i odbore za donošenje odluka; poboljšanje spremnosti banaka za krizu i praćenje rizika likvidnosti banaka; poboljšanje tržišnog ponašanja i nadzora nad osiguravajućim društvima na licu mesta; pregled institucionalnih aranžmana, upravljanje i osoblje CBK-a za podršku finansijskoj stabilnosti i makroprudencijalnoj politici, rešavanje nedostataka podataka i razmatranje sprovođenja sredstava makroprudencijalne politike; srednjoročno osiguranje uspostavljanja ključnih elemenata za uspostavljanje sektora investicionih fondova na Kosovu; utvrđivanje nacionalne strategije za finansijsku inkluziju kako bi se omogućilo praćenje i procena svih rizika za finansijsku stabilnost; i razvoj statistike sektorskih finansijskih računa i bilansa.

Tabela 1. Strateški ciljevi, povezane ključne preporuke i prioriteta FSSR-a		
Poboljšanje upravljanja centralnom bankom	Prioritet¹	Vremenski okvir²
Ponovno pokretanje postupka radi imenovanja četvrtog neizvršnog člana u OCB-u u skladu sa ZCB-om. (¶26)	V	KR
Pregled efikasnosti rada OCB-a. (¶27)	SV	SR
Poboljšanje sastava Izvršnog odbora i pregled njegove efikasnosti. (¶29–30)	V	KR
Pregled i ažuriranje organizacione strukture CBK-a i podsećanje na dokumentovane uloge i odgovornosti radi osiguranja jasnoće strukture svim zaposlenima, na svim nivoima. (¶28)	V	KR
Pregled efikasnosti drugih struktura za donošenje odluka i odbora. (¶24)	SV	SR
Uključivanje upravljanja rizikom u CBK i njene aranžmane upravljanja. (¶31)	SV	SR
Efikan i efektivan finansijski nadzor i regulacija		
Bankarski sektor		
Sprovođenje detaljne analize potreba za osobljem koje je trenutno potrebno i koje će biti potrebno u svakodnevnom nadzoru i politici. (¶36, 53)	V	OD
Uklanjanje preostalih sumnji u vezi sa zaštitom osoblja od troškova odbrane njihovih radnji i/ili propusta načinjenih tokom izvršavanja njihovih dužnosti u dobroj veri. (¶38, 54)	V	OD
Kao deo tekuće provere liste propisa osiguranje da su obuhvaćeni potrebni rizici i problemi (npr. rizici zemlje i transfera, sajber rizik i određeni aspekti tržišnog rizika) i preispitivanje postojećih kako bi se osiguralo da odražavaju najnovije mišljenje. (¶39, 54)	SV	KR
U vezi sa zahtevima za bankarske licence, zahtevanje potpunih podataka poslovne i profesionalne istorije direktora i višeg rukovodstva, kao i za glavne akcionare predložene banke. (¶41, 54)	SV	KR
Intenziviranje napora sa OCB-om za učešće u nadzornom kolegijumu Raiffeisen-a i učešće u njegovim planovima oporavka i sanacije. (¶42, 54)	V	OD
Uvođenje formalnog režima za redovne sastanke sa eksternim revizorima banaka. (¶44, 54)	SV	KR
Integracija postupaka stres testova u oblasti finansijske stabilnosti i saopštavanje rezultata bankama. (¶54, 99, 107)	V	SR
Uspostavljanje nadzornih postupaka koji bi bili potrebni u periodima stresa i sprovođenje periodičnih testova operativnih postupaka za odobravanje ELA-e. (¶47, 54)	V	KR
Razvoj alata za temeljniju procenu kreditnog rizika na osnovu detaljnih podataka iz KR-a. (¶48, 54)	SV	SR

Tabela 1. Strateški ciljevi, povezane ključne preporuke i prioritete FSSR-a (nastavak)		
	Prioritet¹	Vremenski okvir²
Zahtev da banke definišu scenarija koja predviđaju poremećaje u sistemima plaćanja i poravnanja u svrhu upravljanja operativnim rizikom. (¶46, 54)	V	OD
Poboljšanje sredstava za praćenje van terena za bolje razumevanje izloženosti banaka riziku likvidnosti. (¶50, 54)	V	OD
Dovršiti sprovođenje repo (ugovora o reotkupu) između CBK-a i finansijskih institucija, koji dospevaju tokom kašnjenja unutar dana. (¶52, 54)	V	OD
Primena standarda likvidnosti Basel III. (¶49, 54)	V	KR
Sektor osiguranja		
Ažuriranje stopa premijskih cena proizvoda obaveznog osiguranja od autoodgovornosti (MTPL) i razvoj postupka redovnog pregleda cena kao faktora rizika. (¶59, 71)	V	KR
Procena održivosti osiguranja od nastavka primene poreza i naknada i obaveza za plaćanje potraživanja koja se odnose na vozače koji nisu osigurani. (¶70–71)	V	KR
Jačanje nadzora nad tržišnim ponašanjem osiguravajućih društava osiguravajući da CBK ima odgovarajuća ovlašćenja i resurse za sprovođenje efikasnog nadzora tržišnog ponašanja. (¶62, 64, 71)	SR V	SR
Razvoj okvira za eskaliranje nadzornih radnji u sektoru osiguranja od preventivnih i korektivnih mera do sprovođenja. (¶55)	V	KR
Preispitivanje procesa upravljanja krizama u industriji osiguranja, posebno prakse postavljanja radnika CBK-a kao administratora i likvidatora. (¶61, 71)	SR V	SR
Primena priručnika za nadzor na osnovu rizika (RBS) koji je izrađen. (¶68, 71)	SR	KR
Poboljšanje praksi nadzora na licu mesta za osiguranje. (¶67, 71)	V	KR
Razvoj programa za sprovođenje Solventnosti II koji uzima u obzir okolnosti industrije osiguranja na Kosovu i resurse i potrebe CBK-a za resursima. (¶75)		DR
Poboljšano nadgledanje sistemskih rizika i poboljšanje upravljanja finansijskom stabilnošću		
Pregled institucionalnih aranžmana i upravljanja CBK-a kao podrška finansijskoj stabilnosti i makroprudencijalnoj politici. (¶95, 101)	V	KR
Izmena ZCB-a kako bi se ojačao pravni osnov za ovlašćenja CBK-a za makroprudencijalnu politiku. (¶93, 103)	SR V	D R
Odvajanje više resursa OEAFS-u za analizu finansijske stabilnosti i „pojednostavljanje“ rezultata, uključujući Izveštaj o finansijskoj stabilnosti.	V	OD
Završetak celovitog pregleda nedostataka makroprudencijalnih podataka i razvoj strategije za njihovo rešavanje. (¶98, 104)	V	KR
Osnivanje međuagencijske radne grupe za nekretnine radi zatvaranja praznina u podacima o nekretninama na Kosovu.	SR V	KR

Tabela 1. Strateški ciljevi, povezane ključne preporuke i prioriteta FSSR-a (zaključak)		
	Prioritet¹	Vremenski okvir²
Bliže praćenje kretanja u bilansu nefinansijskog sektora, uključujući saradnju sa KAS-om na korišćenju anketa. (¶198, 106)	SR	SR
Istraga načina kako bolje iskoristiti podatke kreditnog registra (KR) za potrebe makroprudencijalne politike. (¶105)	SRV	KR
Proširenje kompetencija CBK-a za testiranje otpornosti na stres i mrežne analize. (¶99,	SRV	SR
Uzeti u obzir upotrebu makroprudencijalnih politika, uključujući LTV i DSTI za potrošačko i hipotekarno kreditiranje. (¶109)	V	OD
Razvoj tržišta hartija od vrednosti		
Zahtev vladi za uspostavljanjem međuresorske radne grupe za razvoj tržišta kapitala na Kosovu. (¶83)	SR	SR
Pružanje pomoći Ministarstvu finansija pri izradi ključnih delova zakona o tržištima kapitala kako bi se osigurao čvrst okvir. (¶84)	SR	D R
Povećanje ekspertize i znanja o tržištima kapitala u CBK-u. (¶85)	SR	SR
Osiguranje postojanja preduslova za aktivnosti na tržištu kapitala. (¶87)	SR	DR
Finansijska inkluzija i produblivanje (uticaj na finansijsku		
Izrada nacionalne strategije za finansijsku inkluziju. (¶119, 126)	V	KR
Dalje poboljšanje prikupljanja podataka od strane KR-a i primena podataka o kreditnoj istoriji u svrhu finansijske stabilnosti. (¶128)	SRV	SR
Unapređenje regulacije i tehničke spremnosti za mobilno plaćanje i elektronski potpis. (¶122, 129)	SRV	SR
Usklađivanje zakona u vezi sa pravnim statusom MFI-a i rešavanje problema konverzije MFI-ova u nevladine organizacije (NVO). (¶124, 131)	V	KR
Poboljšana finansijska statistika za praćenje i analizu finansijske stabilnosti		
Usklađivanje izveštavanja FSI-a i rešavanje preostalih metodoloških pitanja. (Aneks I)	SRV	KR
Osiguranje metodološke usklađenosti monetarne statistike sa međunarodnim standardima. (Aneks I)	SRV	SR
¹ Prioritet: visok (V); Srednje visok (SV); Srednji (M) ² Vremenski okvir: Odmah (OD) <6 meseci; Kratkoročni (KR) <12 meseci; Srednjoročni (SR) 12–24 meseci; Dugoročni (DR) 24–48		

I. UVOD

A. Delokrug rada

1. **Ovaj izveštaj pripremljen je u kontekstu misije FSSR koja je posetila Kosovo u aprilu-maju 2019. godine.** Misija je održala okvirne diskusije na Kosovu sa CBK-om u januaru 2019. Na osnovu dogovorenog delokruga rada, misija FSSR sprovedla je široku dijagnostiku finansijskog sistema i predložila mapu puta TP-a radi pružanja podrške naporima vlasti da reše ključne nedostatke i ranjivosti u finansijskom sistemu Kosova. STA je podržala misiju procenom kompilacije FSI-ova, monetarne i finansijske statistike i bilansa stanja.
2. **Misija je takođe sprovedla detaljan postupak pregleda sprovođenja FSAP-a za 2012. godinu i dosadašnjih preporuka MCM TP od tada i procenila je napredak u planiranim reformama finansijskog sektora.** Lekcije naučene iz pregleda TP-a (Aneks III) korišćene su za informisanje dizajna realne i dobro sekvencionisane mape puta TP-a.
3. **Dijagnostički pregled koji će voditi reforme finansijskog sektora organizovan je u okviru sedam tematskih radnih tokova.** Tih sedam radnih toka sažeto je u Aneksu IV. Procena adekvatnosti finansijske statistike za procenu rizika i ranjivosti finansijske stabilnosti koju sprovodi Odeljenje za statistiku MMF-a nalazi se u Aneksu I. Rezultati procene finansijske statistike korišćeni su za informisanje dijagnostičkog pregleda finansijskog rizika i ranjivosti.
4. **Dijagnostički pregled zasnovan je na postojećim standardima i metodologijama i bio je usmeren na posebna pitanja na osnovu okolnosti u zemlji.** Evaluacija nadzora nad finansijskim sektorom vođena je samoprocenama, kada su dostupne, osnovnih načela iz Bazela (BCP) za banke i Međunarodnog udruženja supervizora osiguranja (IAIS) za osnovna načela za osiguravajuća društva. Procena finansijske stabilnosti i makroprudencijalnih okvira politike vođena je *MMF-ovim Smernicama za osoblje o makroprudencijalnim politikama*, dok je sposobnost vlasti za testiranje otpornosti na stres procenjena korišćenjem uspostavljenog analitičkog okvira i alata MMF-a. Finansijska inkluzija preispitana je korišćenjem Smernica Bazelskog odbora o primeni *Osnovnih načela za efikasan bankarski nadzor regulacije i nadzora institucija relevantnih za finansijsku inkluziju*. Procenu kompilacije FSI-ova vodio je MMF-ov *Vodič za kompilaciju pokazatelja finansijskog stanja*. Ciljani upitnici i pregledi tržišnog sektora takođe su osigurani kao dodatak postojećim metodologijama.

B. Makroekonomski kontekst i struktura finansijskog sistema

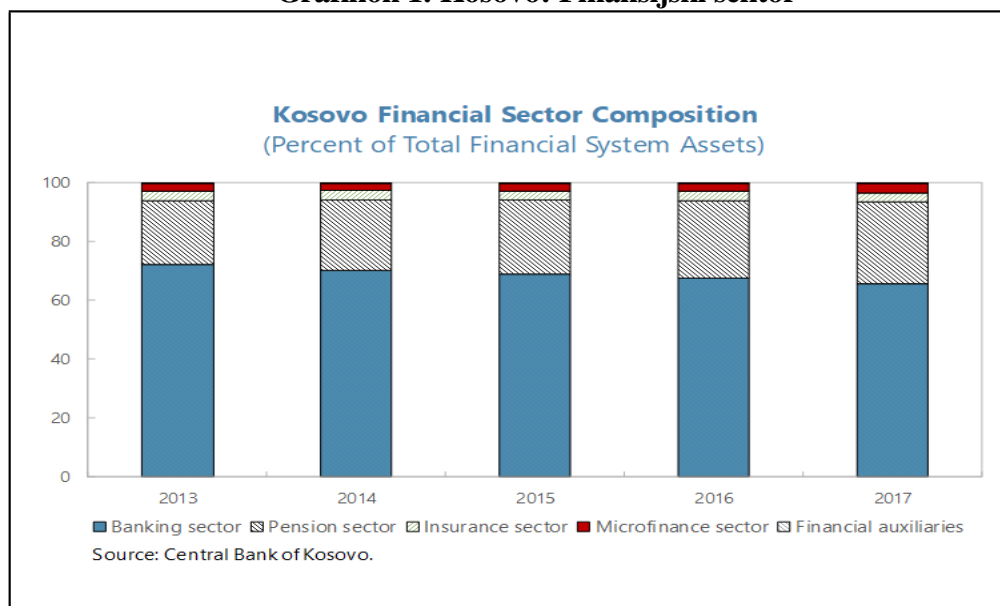
5. **Kosovo je poslednjih godina imalo snažan ekonomski rast, iako je njegov nivo prihoda još uvek nizak među evropskim zemljama.** Nakon tri godine snažne ekspanzije, ekonomija je nastavila zamah i porasla na procenjenih 4 procenta u 2018. godini, vođena investicijama, potrošnjom i izvozom usluga. Predviđa se da će se realni bruto domaći proizvod (BDP) povećati za 4,2 procenta u 2019. zbog privremenog povećanja javnih investicija, a srednjoročne prognoze rasta i dalje su povoljne. Međutim, sa BDP-om po glavi stanovnika od oko 3.600 evra u 2017. godini, jaz u prihodima Kosova sa ostatkom Evrope i dalje je značajan (26 procenta proseka Evropske unije (EU) i 76 procenta proseka Zapadnog Balkana u smislu

pariteta kupovne moći (PPP).

6. **Iako su ekonomski uslovi stabilni, Kosovo se suočava sa ozbiljnim strukturalnim izazovima.** Očekuje se da će se inflacija u 2019. udvostručiti na 2,2 procenta sa 1,1 procenat u 2018. godini, što je odraz uvođenja stoprocentne tarife na uvoz iz Srbije i Bosne i Hercegovine u novembru 2018. Očekuje se da će deficit tekućeg računa ostati veliki zbog značajno negativnog trgovinskog bilansa. Za 2019. predviđa se da će budžetski deficit ostati unutar granice fiskalnih pravila na oko 1,9 procenta BDP-a, a predviđa se da će ukupni javni dug porasti na 19,7 procenta BDP-a. U međuvremenu, strukturalna pitanja poput niskog učešća radne snage, visoke nezaposlenosti, široke neformalnosti i slabe spoljne konkurentnosti predstavljaju uska grla za potencijal rasta Kosova.

7. **CBK reguliše ceo finansijski sistem, kojim dominiraju banke (Grafikon 1).** S obzirom na to da je Kosovo ekonomija zasnovana na evru, glavni cilj CBK-a je da održi finansijsku stabilnost. CBK je jedini supervizor, zadužen za regulisanje, nadzor i licenciranje svih finansijskih institucija na Kosovu. Bankarski sektor čini 66 procenta ukupne imovine finansijskog sistema. U bankarskom sistemu zauzvrat dominiraju banke u stranom vlasništvu, koje u 2018. godini čine 87 procenta ukupne imovine. Izveštava se da banke ispunjavaju potrebe za kapitalom i likvidnošću, a NPL-ovi su najniži u regionu, od 2,6 procenta. Krediti komercijalnih banaka privatnom sektoru imaju dvocifrene stope rasta u poslednje tri godine.

Grafikon 1. Kosovo: Finansijski sektor

8. **Nebankarske finansijske institucije (NBFI) igraju malu ulogu u finansijskom posredovanju, a finansijska tržišta na Kosovu ostaju nerazvijena.** Penzioni sektor, drugi najveći sektor u finansijskom sistemu, povećao je svoj udeo u ukupnoj imovini finansijskog sistema sa 13,6 procenta u 2009. godini na 28 procenta u 2017. Sektor osiguranja predstavlja samo oko 3 procenta ukupne imovine finansijskog sistema i uglavnom se bavi MTPL osiguranjem. Iako su MFI i NBFI poslednjih godina doživeli brzi rast, oni predstavljaju samo 4 procenta finansijskog sistema. Kosovo nema korporativne obveznice ili tržišta akcija, tako da kompanije nemaju pristup finansiranju tržišta kapitala već su zavisne od banaka.

9. **Finansijska inkluzija ostaje izazov na Kosovu.** Uz široku neformalnost, trenutni stepen finansijskog posredovanja je nizak, a mnoga domaćinstva i firme još uvek nisu pokrivena formalnim finansijskim institucijama. Gotovinske transakcije su dominantan oblik plaćanja na Kosovu, dok su elektronska plaćanja ograničena, a mobilno plaćanje gotovo da i ne postoji. Komercijalne banke su nedavno smanjile svoju uključenost u tržište malih kredita, kao i svoje fizičke pristupne tačke; u međuvremenu, MFI i NBFI brzo su se proširili kako bi popunili vakuum koji su ostavile komercijalne banke.

C. Makrofinansijske ranjivosti

10. **Na prvi utisak, nema gorućih zabrinutosti oko izgleda za finansijsku stabilnost na Kosovu.** Pregled kosovskog finansijskog sistema pruža brojne uverljive signale: banke ispunjavaju zahteve za adekvatnošću kapitala, uz dovoljnu likvidnost i niske nivoe NPL-a. One su profitabilne i već tri godine zaredom mogu održati stope rasta kredita veće od 10 procenta. Ovo pruža preko potrebnu podršku kosovskoj ekonomiji i dobrodošlo je iz perspektive finansijskog produbljanja, što je važan politički prioritet vlade. Kreditna penetracija je i dalje niska po regionalnim standardima i drugim zemljama sa ekvivalentnim prihodima, ali nastavila se povećavati (uglavnom za trgovinu i izgradnju), omogućena niskim kamatama, ublažavanjem kreditnih standarda, reformama u sprovođenju ugovora i upotrebi KFKG-a za podršku kreditiranja mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP).

11. **Međutim, razlikovanje između zdravog finansijskog produbljanja i potencijalno prevelikog rasta kredita je izazovno na Kosovu.** Vlasti imaju vrlo ograničen uvid u bilans stanja nefinansijskog privatnog sektora i nisu u mogućnosti lako utvrditi sposobnost servisiranja duga domaćinstava i kompanija. Postoje anegdotski dokazi da veliki deo pozajmljivanja za potrošnju pronalazi put u nekretnine u nedostatku lako dostupnih hipotekarnih finansija. Tržišta nekretnina na Kosovu su vrlo neprozirna i ne postoje indeksi cena za stambenu imovinu niti lako dostupne informacije o razvoju komercijalnih nekretnina.

12. **Kosovo je mala otvorena ekonomija koja je podložna eksternim udarima.** Trgovinski deficit Kosova je visok (26 procenta BDP-a u 2017.); Iako je došlo do određene dobrodošle diverzifikacije izvoza, zemlja je ostvarila manji napredak od ostalih zapadnobalkanskih zemalja u povećanju udela izvoza robe. Odluka o uvođenju stoprocentnih carina na robu iz Srbije i Bosne i Hercegovine krajem 2018. godine predstavlja dodatnu brigu za trgovinske odnose Kosova. Iako je trgovinski deficit značajan, on se u velikoj meri finansira putničkim uslugama, doznakama i stranim direktnim investicijama (16, 15 i 4 procenta BDP-a u 2017. godini), te ostalim neregistrovanim kapitalnim prilivima. Prilivi doznaka uglavnom podržavaju potrošnju, a ne investiciju. To domaću ekonomiju čini

osetljivom na šokove u doznakama, koji uglavnom dolaze iz ostatka Evrope. Dugoročnija briga je da je verovatno da će se zadržati trenutni nivo priliva doznaka jer dijaspora postaje stalni rezident zemalja domaćina.

13. **Činjenica da je Kosovo odlučilo jednostrano uvesti evro znači da vlasti moraju biti veoma oprezne u vezi sa kretanjem kapitala i rizikom likvidnosti.** Prema tradicionalnim metrikama, bruto međunarodne rezerve - zasnovane na standardnim definicijama - su adekvatne. Međutim, konzervativnija definicija rezervi koja isključuje depozite Agencije za privatizaciju Kosova i Kosovskog fonda za penzionu štednju (KFPŠ) ukazuje da rezerve padaju ispod tri meseca potencijalnog uvoza. Nadalje, bruto međunarodne rezerve su se smanjile u procentima BDP-a i nivo je nizak u regionalnom poređenju. Čini se da bankarski sektor drži dovoljno rezervi za likvidnost sa likvidnom imovinom koja predstavlja 38 procenta kratkoročnih obaveza u januaru 2019. Međutim, likvidnosna pozicija može biti manje uverljiva nego na prvi pogled. Očekuje se da će se koeficijenti rezerve adekvatnosti smanjiti u srednjoročnom roku, što možda nije dovoljno za pokriće potreba platnog bilansa. Koeficijenti likvidnosti banaka takođe se postepeno pogoršavaju, jer ekspanzija kredita nadmašuje rast depozita. Taj trend treba pažljivo pratiti na Kosovu. Nadalje, likvidna imovina uključuje državne hartije od vrednosti (bez ograničavanja državnog duga u izračunavanju koeficijenta likvidnosti prema trenutnoj regulativi) iako ne postoji aktivno sekundarno tržište takvih hartija od vrednosti i trenutno ne postoji niti jedan repo ugovor centralne banke u funkciji. Konačno, iako CBK ima aranžman za hitnu likvidnosnu pomoć (ELA), ista je ograničene veličine zbog uvođenja evra i udovoljila bi potrebama samo nekoliko manjih banaka koje se suočavaju sa problemom. Aranžman ELA-e je konstantne veličine i nikada nije testiran.

D. Analiza i pregled tehničke pomoći

14. **Kosovo je dobilo široku tehničku pomoć za finansijski sektor od MCM-a tokom godina.** Od fiskalne godine (FG) 2011, Kosovo je primilo oko 4,5 FTE¹ MCM TP, uključujući postavljanje stalnog savetnika za nadzor i regulaciju banaka u FG11. Regulacija i nadzor finansijskog sektora primili su lavovski deo MCM TP od FG11, ili 76 procenata. Ostala važna područja za MCM TP na Kosovu od FG11 su operacije centralne banke i spremnost i upravljanje krizama, 6 i 4 procenta, respektivno. Nadalje, 2017. godine osigurana je tehnička pomoć za okvir makroprudencijalne politike.

¹ Ekvivalent punog radnog vremena (FTE) meri TP koju na terenu isporučuje jedna osoba tokom jedne godine.

Kosovo je takođe dobilo tehničku pomoć u registraciji imovine, pripremi zakona o MFI-u, sistemu plaćanja na malo i MTPL cenama od Svetske banke, te u nadzoru osiguranja i upravljanju dugom od američkog Trezora; Savetodavni centar za finansijski sektor SB-a (FinSAC) trenutno pruža tehničku pomoć o spremnosti i upravljanju krizama.

15. Misija je sprovela analizu stanja sprovođenja preporuka FSAP-a za 2012. godinu, kao i preporuka MCM TP-a od 2012. godine. Postupak analize pokazao je da su sprovedene gotovo sve preporuke FSAP-a za 2012. godinu. U sprovođenju preporuka MCM TP najveći napredak ostvaren je u bankarskom nadzoru koji se zasniva na riziku, što je pomoglo CBK-u da razvije i primeni priručnik za nadzor koji se zasniva na riziku. Pored toga, CBK je sledio preporuke tehničke pomoći za ZCB tako što je odobrio funkciju upravljanja rizikom, stvorio odeljenje za upravljanje rizikom i omogućio finansijskim institucijama da pregledaju nacрте zakona. Napredak je bio nešto sporiji u oblastima planiranja u kriznim situacijama za pripremljenost za krizu, makroprudencijalne politike i sistema ranog upozoravanja i regulacije i nadzora osiguranja. Evidencije sporijeg sprovođenja u ovim područjima delom mogu odražavati nedovoljne kadrovske resurse. Ipak, vlasti su preduzele korake da se pozabave ograničenjima kapaciteta i promovišu koordinaciju radi povećanja uticaja tehničke pomoći. Lekcije naučene iz primene prethodnih tehničkih podataka razmatrane su u osmišljavanju realistične mape puta FSSR TP.

II. OSNOVNI DIJAGNOSTIČKI PREGLED I GLAVNE PREPORUKE

A. Dalje poboljšanje upravljanja centralnom bankom

16. Dobri standardi korporativnog upravljanja pružaju neprocenjivu okosnicu centralnoj banci, ne samo da bi osigurali da banka ispunjava svoje ciljeve efikasnim odlučivanjem, već i u cilju ugradnje pozitivne kulture u celoj organizaciji. Iako misija prepoznaje da ne postoje posebni standardi korporativnog upravljanja koji se primenjuju na centralne banke, ona takođe beleži opšti značaj upravljanja centralnim bankama. Videti, na primer, nedavni dokument MMF-a o kodeksu transparentnosti monetarne i finansijske politike,² i odabrani radni dokumenti MMF-a³ kojima se naglašava značaj upravljanja centralnim bankama, uključujući aspekte nezavisnosti, odlučivanja, interne kontrole i uverenja i dodate vrednosti

² MMF, 2019, *Ažurirani Kodeks monetarne i finansijske politike*, Dokument o politici MMF-a 19/011, Vašington, D.C.

³ Npr., Khan, A., 2016, *Upravljanje centralnom bankom i uloga u upravljanju nefinansijskim rizikom*, radni dokument MMF-a 16/34, Vašington, D.C. ; Khan, A., 2017., *Pravni okviri centralne banke nakon GFC-a*, radnog dokumenta MMF-a 17/101, Vašington, D.C. MMF je takođe objavio video o upravljanju centralnom bankom: https://players.brightcove.net/45228659001/default_default/index.html?videoId=6039004007001.

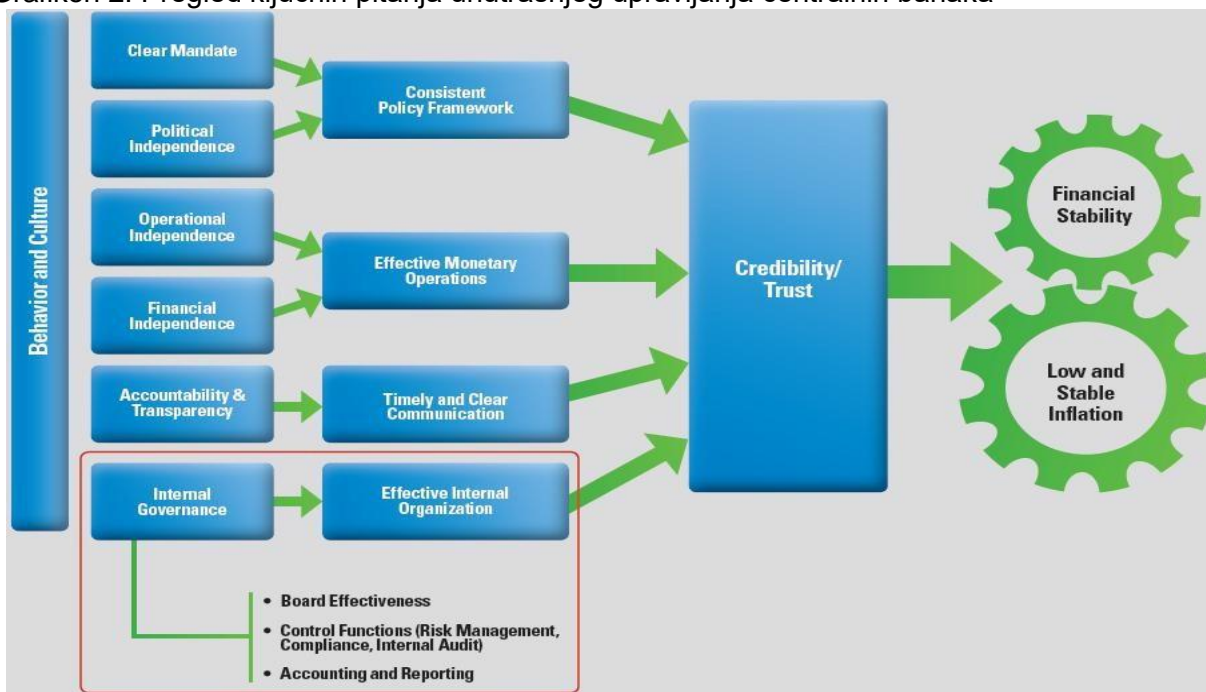
efikasnosti odbora (videti dalji član o finansijama i razvoju „Postavljanje tona na vrhu“⁴). Pored toga, centralne banke trebaju imati na umu standarde upravljanja koje je postavila centralna banka u svojoj ulozi supervizora finansijskog sektora. Videti dalje Grafikon 2.⁵

17. CBK ima uspostavljen pouzdan pravni okvir koji pruža odličnu osnovu poslovanja. U okviru pravnog okvira važno je razmotriti upravu koja podržava CBK u postizanju njenih ciljeva. Upravljanje CBK-om razvijalo se tokom vremena i podržano je jasnim internim pravilima i procedurama. Održavanje standarda upravljanja trebalo bi redovno preispitivati kako se razvija centralna banka, na primer prilikom uvođenja nove odgovornosti ili sprovođenja strukturnih ili upravljačkih promena. Preporučuje se da CBK pregleda svoje upravljačke aranžmane i organizacionu strukturu kako bi se osiguralo da odgovaraju njihovoj svrsi. Kultura organizacije postavljena je odozdo prema dole, ali je izražena odozdo prema gore prema radnom osoblju. Primedbe misije sugerišu da uticaj organizacionih aranžmana zahteva dalje razmatranje. Osoblje deluje najefikasnije u okruženju koje neguje kulturu ispitivanja, pozitivan izazov, komunikaciju i povratne informacije. To je nešto što je u agendi višeg rukovodstva u svim organizacijama sa dobrim funkcionisanjem, uključujući centralne banke. To je zato što pozitivna kultura utiče na zapošljavanje, zadržavanje zaposlenih, moral osoblja, radni učinak i smanjenje stope bolovanja. Jedna opcija za više rukovodstvo CBK-a bila bi direktno ispitivanje osoblja, na primer putem anonimnog anketiranja (u meri u kojoj centralne banke i korporativni subjekti usvoje anketu). Pažljivo usmerena pitanja pružila bi višem rukovodstvu CBK-a niz anegdootnih dokaza koje treba razmotriti. Mnoge organizacije sprovode ove ankete na godišnjoj osnovi. Početni rezultati (oni u prvoj godini istraživanja) mogu predstavljati poteškoće u pogledu dobijanja zaključaka; ali vremenom, više rukovodstvo može potražiti trendove u podacima. Ovo može biti posebno korisno nakon ključnih vremenskih perioda, poput ispitivanja uticaja sprovođenja nove organizacione strategije. Ovaj izveštaj ističe promene koje će dodatno ojačati postojeću kontrolu, imati pozitivan uticaj na kulturu i pružiti čvrst okvir za podršku CBK-u u napretku sa programom poboljšanja i značajnom agendom regulatornih promena.

⁴ Finance & Development, 2016, *postavljanje tona na vrhu*, Decembar 2016, tom 53, br. 4, Vašington, D.C., MMF.

⁵ Nemaju sve centralne banke oba ključna mandata. Npr., Primarni mandat CBK-a je finansijska stabilnost.

Grafikon 2. Pregled ključnih pitanja unutrašnjeg upravljanja centralnih banaka

Izvor: Osoblje MMF-a

Osnovna dijagnostika

18. **OCB posluje sa manje neizvršnih članova nego što je potrebno u skladu sa ZCB-om.** Prema dizajnu (član 34. ZCB-a), OCB bi trebalo da čine četiri neizvršna člana plus guverner. OCB posluje sa samo tri neizvršna člana više od tri godine. Neizvršni članovi mogu dodati značajnu vrednost diskusijama odbora, donoseći različite perspektive kao podršku CBK-u u ispunjavanju njenih ciljeva. Važeći zakon o CBK-u ne sadrži nikakve zahteve koji određuju nezavisnost u odnosu na prethodno zaposlenje od strane CBK-a. U članu 34. stavu 2. navedeno je da „neizvršni članovi odbora Centralne banke neće biti članovi osoblja Centralne banke“, ali ne određuju nikakva ograničenja za bivše osoblje. Međutim, trenutna najbolja praksa u opštim standardima korporativnog upravljanja uključuje preporuke koje kvalifikuju standarde nezavisnosti kod neizvršnih direktora.⁶ To je zato što se smatra da je neizvršnim direktorima teže da se „odvoje“ od organizacije ako su nedavno bili u radnom odnosu sa izvršnim ili drugim članovima osoblja. Ovo je posebno važno za pojedince koji su mogli imati uloge u kojima su direktno uticali na rad centralne banke ili njenih donosilaca odluka, poput spoljnih savetnika ili ključnih donosilaca odluka. Iako misija priznaje da je Kosovo mala zemlja i da stoga ne bi trebalo postavljati nepotrebne barijere koje ograničavaju dostupnost dobrih kandidata, postoji rizik da bi nedostatak nezavisnosti za neizvršne članove mogao izazvati nenamerne negativne posledice. CBK će možda želeti

⁶ Kao što je prethodno navedeno, misija prepoznaje da ne postoji univerzalni standard za upravljanje centralnom bankom.

da razmotri kako da ojača svoje upravljanje u ovoj oblasti. Na primer, to bi moglo biti da bivši zaposleni koji je imenovan u OCB-u nije radio za CBK u ulozi od značajnog uticaja ili koja se neposredno odnosi na više rukovodstvo najmanje godinu dana pre imenovanja. Ovo zapažanje nadalje naglašava važnost poštovanja ZCB-a u odnosu na broj neizvršnih članova. Nadalje, u budućnosti misija preporučuje da se ZCB preispita kako bi se osiguralo da se najnovije prakse u vezi sa nezavisnošću neizvršnih članova odražavaju u zakonu.

19. OCB je fokusiran na ispunjavanje svojih zahteva u pogledu odgovornosti prema ZCB-u, ali njegove operacije sugerišu da se može poboljšati kako bi se unapredila njegova efikasnost. Primećene su brojne potencijalne slabosti u aranžmanima za OCB. Na primer, ne postoje aranžmani za uvođenje novih neizvršnih članova ili pružanje stalne obuke ili podrške članovima OCB-a, bilo u pogledu njihove uloge neizvršnog osoblja ili operacija CBK-a. To smanjuje sposobnost tih članova da efikasno deluju kao neizvršni članovi.

20. Tokom sastanaka OCB-a, članovi dobijaju pisane izveštaje dopunjene usmenim objašnjenjima guvernera i zamenika guvernera. Iako je to dopušteno u skladu sa procedurama, OCB ne prima redovno direktne prezentacije osoblja CBK-a. OCB bi trebao razmotriti promenu dnevnog reda radi redovnog planiranja prezentacija ključnih stavki dnevnog reda, direktno od nadležnog osoblja. To bi omogućilo neizvršnim članovima mogućnost da dodaju vrednost konstruktivnim osporavanjem pitanja koja inače ne mogu biti odmah vidljiva. Većina odbora centralnih banaka u svom dnevnom redu ima uravnotežene stavke, uključujući i stavke za raspravu (i potencijalne odluke), koje uključuju relevantno osoblje; stavke za odluku koje mogu biti jednostavne i ne zahtevaju nikakve inpute; i stavke o informacije, o kojima se ne diskutuje.

21. U trenutnoj organizacionoj strukturi CBK-a uočene su određene slabosti koje mogu uticati na efikasnost donošenja odluka, ali i na kulturu u CBK-u. CBK je ranije imao strukturu sa tri zamenika guvernera, uz odgovornost za različita odeljenja CBK-a raspoređena među njima. Slobodno mesto koje je ostalo odlaskom zamenika guvernera 2017. godine nije popunjeno, ali njegove odgovornosti prebačene su na novostvorenu poziciju „Generalnog koordinatora“ (nije regulisano u ZCB-u), ostavljajući vakuum u sastavu IO-a. Stvari eskaliraju u pogledu izvršnog odbora jer generalni koordinator izveštava preko guvernera. To uključuje niz ključnih područja od strateškog značaja, uključujući finansijsku stabilnost, upravljanje rizikom i finansije. Za razliku od drugih oblasti, odeljenja pod generalnim koordinatorom nemaju nezavisni glas u IO-u ili prisustvo u OCB-u da podrže OCB-ov nadzor nad tim funkcijama. Pored zabrinutosti u vezi sa višom upravljačkom strukturom, postoji nedostatak jasnoće u pojedinim delovima CBK-a u pogledu uloga, odgovornosti i odgovarajućeg nivoa osoblja. Na primer, misiji je rečeno da je u mnogim oblastima trenutno predviđeno slobodno radno mesto nakon premeštanja osoblja, ali nije im dopušteno zapošljavanje zamenskog osoblja. To je stvorilo utisak kod nekih zaposlenih da su ispod planiranog broja zaposlenih i da im je potrebno više osoblja. Ako, u stvari, više rukovodstvo

ocenjuje da zamene nisu potrebne za te uloge, to bi se trebalo jasno saopštiti, a budžetirano slobodno radno mesto ukloniti kako bi se izbegli nesporazumi unutar osoblja. Transparentan pregled celokupne strukture koja traži doprinos uprave i osoblja o prednostima i slabostima postojećih aranžmana omogućio bi IO-u da unese sve promene na pozitivan način.

22. Aranžmani za donošenje odluka na izvršnom nivou omogućavaju koncentraciju moći. ZCB ne propisuje broj zamenika guvernera. Trenutni sastav od guvernera plus dva zamenika guvernera znači da u praksi IO može delovati u skladu sa ZCB-om sa kvorumom od dve trećine svojih članova. Nadalje, tokom perioda u 2017. su bila samo dva člana IO-a.⁷ Kada se odluke donose sa dva člana, uticaj je taj da će predsedavajući sastanka dobiti drugi glas u slučaju neslaganja. Strukturno, ovaj aranžman odvraća konstruktivan izazov za drugog člana jer bi se odluke mogle doneti bez obzira na njihov doprinos. Iako bi određena diskrecija prema zakonu o broju zamenika guvernera mogla pružiti značajnu fleksibilnost sa razvojem CBK-a, imala bi koristi od jasnog minimalnog broja (tri), kao i ograničenja koja osigurava da brojke u budućnosti ne postanu preterane. U ovoj fazi, tim misije ne traži konkretno izmene ZCB-a; međutim, primećuje da bi ovo moglo biti područje za buduće razmatranje.⁸ Tada bi svaka revizija ZCB-a takođe mogla razmotriti da li zamenici guvernera trebaju biti imenovani za stalne mandate.

23. Kao i kod OCB-a, tokom sastanaka IO-a, članovi dobijaju pisane izveštaje dopunjene usmenim objašnjenjima guvernera i zamenika guvernera. Iako je to dopušteno u skladu sa procedurama, IO ne prima redovno direktne prezentacije osoblja CBK-a. IO bi trebao razmotriti promenu dnevnog reda radi redovnog planiranja prezentacija ključnih stavki dnevnog reda, direktno od nadležnog osoblja. To bi poboljšalo transparentnost donošenja odluka u IO-u i smanjilo potencijal za prekid veze između izvršne vlasti i odeljenja unutar CBK-a. Pružanje mogućnosti relevantnom osoblju iz prve ruke da vide kako se odlučuje o njihovim pitanjima pomoći će im da shvate apetit za rizikom kod donosilaca odluka. Zauzvrat, to će poboljšati kvalitet pruženih inputa. Takođe ima značajan pozitivan uticaj na kulturu, jer osoblje razvija veće razumevanje kako i zašto CBK donosi određene odluke.

24. CBK ima niz odbora koji deluju ispod nivoa Izvršnog odbora, uključujući Makroprudencijalni odbor i Investicioni odbor.

⁷ Godišnji izveštaj CBK-a za 2017.

⁸ Pravno odeljenje MMF-a (LEG) bi bilo u mogućnosti da pruži dalje smernice i doprinose.

Kao što je dalje istaknuto, rad (uključujući članstvo) Makroprudencijalnog odbora trebalo bi preispitati kao prioritet zajedno sa revizijom OCB-a i IO-a. CBK bi takođe trebalo da iskoristi priliku da razmotri efikasnost svojih drugih odbora. Što se tiče IO-a i OCB-a, redovni pregledi efikasnosti drugih odbora mogu biti korisno sredstvo koje će omogućiti odboru da odstupi i proceni svoj rad. Kao deo istog, IO i OCB bi trebali da razmotre da li će se ishodi pravovremeno preneti na njih i takođe ih kaskadno proslediti osoblju, gde je to relevantno ili prikladno.

25. Iako je postignut pozitivan napredak u pogledu uvođenja procesa upravljanja rizikom u CBK-u, CBK bi u ovoj fazi, na svim nivoima, trebao da se fokusira na odgovornost (i ublažavanje) svojih rizika. Podela rizika se zasniva na podršci različitih spoljnih izvora za razvoj postupaka upravljanja rizikom i plana daljeg razvoja. Konkretno, prepoznaje važnost ugradnje kulture upravljanja rizikom u CBK-u. Ovo bi bilo podržano poboljšanjima kako u organizacionoj strukturi tako i u donošenju odluka u CBK-u. Nedavni izveštaji o riziku prema IO-u su samo istakla tri najznačajnija rizika (kategorizovani kao glavni preostali rizik), ali izveštaji ne pružaju mogućnost osporavanja tih značajnih rizika neposredno ispod tog praga izveštavanja. Odeljenje za rizik takođe bi trebalo razmotriti strateške rizike, poput „efikasnosti aranžmana upravljanja“, na primer. CBK je primio prethodne preporuke o upravljanju rizikom od misije TP MMF-a u 2012. Jedna od preporuka je bila da se uspostavi viši odbor za rizik koji će izveštavati OCB, kao što to čini i Odbor za reviziju (neke centralne banke imaju zajednički odbor za reviziju i rizik). Ova preporuka još nije sprovedena. Ovo ostaje najbolja praksa i mi bismo ohrabрили CBK da revidira ovu preporuku.

Glavne preporuke

26. CBK bi trebalo da pokrene proces imenovanja četvrtog neizvršnog člana OCB-a u skladu sa ZCB-om. CBK je prethodno pisao Parlamentu kako bi zatražio pokretanje postupka imenovanja, ali nije jasno da li je Skupština Republike Kosovo raspravljala o ovoj tački. ZCB (član 45.) navodi da svako upražnjeno mesto u OCB-u treba popuniti u roku od 60 kalendarskih dana. S obzirom na značajno vreme koje je proteklo, CBK bi trebalo da preduzme odgovarajuće korake da ponovo pokrene postupak imenovanja. Misija shvata da je na osnovu procesa unutar parlamenta sada odgovornost CBK-a da ponovo pokrene postupak i dostavi imena kandidata parlamentu.

27. OCB bi trebalo da preispita svoju efikasnost. Ovo bi trebalo uključivati (kao minimum) pregled kako su strukturisani i planirani sastanci i inputi koje dobija. U skladu sa praksom mnogih odbora centralnih banaka, OCB bi možda želeo da razmotri izgradnju odnosa sa iskusnim članovima drugih izvršnih odbora iz drugih odbora centralnih banaka u Evropi. Brojne centralne banke razvijaju svoje sposobnosti za preispitivanje efikasnosti svojih aranžmana upravljanja, što može biti koristan primer za razmatranje OCB-a.⁹

OCB bi takođe trebalo dodatno da razmotri rad svog odbora za reviziju, održavanje njegove nezavisnosti i efikasnosti njegove interakcije sa OCB-om. Odbor za reviziju bi takođe trebao da podstiče unutrašnju reviziju kako bi periodično preispitivao usklađenost sa aranžmanima upravljanja kao delom svog revizorskog rada. Srednjoročno, OCB bi trebao razviti sposobnost unutar Sekretarijata da na godišnjoj osnovi preispituje svoju efikasnost.

28. **CBK bi trebalo da preispita svoju organizacionu strukturu i podseti na dokumentovane uloge i odgovornosti kako bi osigurao da je struktura jasna svim zaposlenima, na svim nivoima.** Ovo bi trebalo da razjasni odgovarajuće nivoe osoblja u svakom odseku/odeljenju, identifikuje ključne veštine u okviru postojećeg osoblja kao i nedostatke veština i nastoji popuniti postojeća slobodna radna mesta kao prioritet. Pregled treba da se bavi rizikom ključnog osoblja u CBK-u i da utvrdi aranžmane za ublažavanje toga obukom drugog postojećeg osoblja i uvođenjem aranžmana za planiranje sukcesije za ključne uloge. Kao deo pregleda, CBK bi trebao pažljivo razmotriti kako se komunikacija može poboljšati na svim nivoima (između odeljenja, u lancu upravljanja prema gore i prema dole) kako bi se poboljšala transparentnost i podržala pozitivna kultura.

29. **Izvršni odbor treba dopuniti dodatnim (četvrtim) članom sa pravom glasa (trećim zamenikom guvernera) kako bi se osiguralo uravnoteženo donošenje odluka i zastupljenost svih odeljenja CBK-a u njegovim rezultatima.** Ova promena je dopuštena ZCB-om i promenila bi kvorum iz dva u tri člana.

30. **Izvršni odbor treba da preispita svoju efikasnost.** Pregledi efikasnosti odbora mogu imati važnu ulogu u podršci kvalitetnom odlučivanju, posebno jer se svaki odbor razvija tokom vremena. Misija prepoznaje važnost proporcionalnosti u svim elementima primene standarda upravljanja na CBK, pa bi se u prvom slučaju ova provera efikasnosti mogla sprovoditi interno. Ovo bi trebalo uključivati (kao minimum) pregled kako su strukturisani i planirani sastanci i inputi koje dobija. Srednjoročno gledano, IO bi trebao razviti sposobnost da povremeno preispituje svoju efikasnost, u skladu sa načelima dobrog korporativnog upravljanja.

31. **Podela rizika bi trebala pružiti Izvršnom odboru detaljniji prikaz glavnih rizika CBK-a.** To će omogućiti Izvršnom odboru da redovno raspravlja o svojim strateškim i operativnim rizicima i izveštava OCB o svojim pregledima. Prethodna MCM TP je preporučila da CBK traži uspostavljanje posebnog odbora za rizik. Taj bi se pristup i dalje smatrao najboljom praksom i trebao bi se uvesti srednjoročno. Međutim, u ovoj fazi je možda proporcionalnije da CBK nastavi da koristi IO dok se njegova sposobnost upravljanja rizikom razvija. Od vitalnog je značaja da IO preuzme odgovornost nad svojim rizicima i aktivno preispituje kako karakterizaciju tako i predloženo ublažavanje rizika.

⁹ Videti npr. Izveštaj sekretarijata odbora (2018) Centralna banka Sejšela: www.cbs.sc/Publications/BoardSecretaryPub.html.

B. Nadzor finansijskog sektora

Bankarski sektor

Osnovna dijagnostika

32. **Sprovedena su značajna poboljšanja u oblasti regulacije i nadzora bankarstva od FSAP-a iz 2012. godine.** Doneseno je nekoliko novih propisa koji pokrivaju gotovo sve aspekte nadzora; CBK je uveo nadzorni pristup zasnovan na riziku; Bazel III (osim standarda likvidnosti) stupa na snagu u januaru 2020. godine, kao i Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (MSFI) 9; a Zakon o bankama, mikrofinansijskim institucijama i nebankarskim finansijskim institucijama (ZB) ažurira se tako da uključuje odredbe koje se odnose na oporavak i sanaciju banaka, zaštitu potrošača i izmene nekih postojećih odredbi.¹⁰ Takođe, problem utvrđen u FSAP-u iz 2012. godine, pri čemu CBK nije mogao adekvatno nadgledati banke na severu Kosova iz političkih i sigurnosnih razloga, je delimično rešen.

33. **U širem smislu, regulatorne strukture na Kosovu podudaraju se sa međunarodnim normama.** Postoji snažna zakonodavna osnova, CBK obavlja glavne funkcije nadzora (licenciranje, direktni/indirektni nadzor, nadzor AML/CFT itd.), a osoblje je posvećeno i dobro upućeno, iako postoje određeni nedostaci u ekspertizi, kako je navedeno u nastavku.

34. **Banke ispunjavaju zahteve za adekvatnošću kapitala i razumno su profitabilne sa niskim nivoom NPL-ova.** Koeficijent adekvatnosti kapitala iznosi oko 16 procenata i nalazi se na tom nivou najmanje od 2016. godine. Gotovo sav kapital sastoji se od redovnog osnovnog kapitala Tier 1 (CET1).¹¹ Povraćaj kapitala iznosi oko 5–6 procenata od 2015. godine, a stopa NPL-a trenutno iznosi 2,6 procenata, nakon što je neprestano padala sa 5,9 procenata u 2016. Razlog za povoljan broj NPL-a pripisuje se vrlo efikasnom sistemu naplate, boljem osiguravanju kredita i jačanju bankarskog nadzora. Međutim, značajan deo povećanja odnosi se i na efekt imenioca (brzi rast kredita) i otpisivanja kredita.

35. **Bankarsko poslovanje na Kosovu je tradicionalne prirode.** U velikoj meri uključuje prihvatanje depozita i dodelu zajmova. Skoro svi bankarski poslovi se obavljaju u evrima i

¹⁰ Misija je dostavila svoje stavove o predloženom novom zakonu o bankama pre i nakon misije.

¹¹ Trenutno banke održavaju prosečan nivo CET1 iznad 96 procenata ukupnog kapitala, što je dovoljno da pokrije sve zahteve Bazela III zaštitnog sloja kapitala. Međutim, bankama nije dopušteno da upotrebljavaju zaštitni sloj kapitala u periodima stresa, što može stvoriti poteškoće za CBK da se nosi sa eventualnim kršenjima kapitalnih zahteva.

nema prekograničnih aktivnosti osim plasmana iz i sa stranim bankama i matičnim bankarskim grupama kosovskih banaka. Plasmani iz grupacijskih banaka ograničeni su na 20 procenata ukupnih depozita, a plasmani sa njima ograničeni su na 10 procenata osnovnog kapitala jer se takvi plasmani smatraju transakcijama povezanih stranaka.

36. **CBK bi trebala hitno preispitati način na koji svoje osoblje dopunjava u pogledu broja i ekspertize.** Misiju su impresionirali profesionalnost, znanje i posvećenost nadzornog osoblja. Međutim, čini se da su preopterećeni poslom i u budućnosti će posla biti još više. Priznato je da CBK upravlja efikasnim programom obuke sa čestim pohađanjem relevantnih kurseva u inostranstvu. Međutim, teret regulacije, i u pogledu politike i praktičnog nadzora, postao je složeniji i tehnički primenom, na primer, Bazela III i MSFI 9. U skladu sa tim, CBK bi trebala vrlo pažljivo da razmotri implikacije ovih i drugih zahteva za nivoom osoblja i ekspertizom. Takođe, trenutno ne postoji praksa slanja osoblja između Odeljenja za bankarski nadzor (OBN) i Odeljenja za licenciranje i standardizaciju (OLS). Takva praksa bila bi korisna za oba odeljenja.

37. **Ne postoji zakonska odredba o javnom objavljivanju razloga za razrešenje članova OCB-a,** kao što je određeno u BCP-u.

38. **CBK bi trebao ukloniti svaku preostalu sumnju u vezi sa zaštitom osoblja u odnosu na odbranu njihovih radnji i/ili propusta izvršenih tokom sprovođenja njihovih dužnosti u dobroj veri.** ZCB (član 78.) predviđa da „Centralna banka će nadoknaditi članu tela za donošenje odluka Centralne banke ili njegovom osoblju ili agentu Centralne banke za troškove nastale u odbrani u okviru pravnog postupka koji je pokrenut protiv te osobe u vezi sa razrešenjem ili nameravanim razrešenjem službenih zadataka osobe u okviru njenog zaposlenja ili radnog odnosa prema ovom zakonu, pod uslovom da se takvo obeštećenje ne primenjuje ako je ta osoba osuđena za krivično delo proizašlo iz radnji koje su obuhvaćene takvom pravnom radnjom." Međutim, u FSAP-u iz 2012. zabeleženo je da su tada nedavni slučajevi pokazali odlaganja i izazove pri povraćaju troškova pravne odbrane. Kao odgovor na ovaj nalaz, CBK je uveo interno pravilo o nadoknadi troškova u pravnim postupcima. Međutim, takvo obeštećenje je uslovljeno; najznačajnije je to da čak i kada Odsek za ljudske resurse CBK-a preporučuje plaćanje takvih troškova, guverner može odbiti. CBK bi trebao razmotriti izmenu pravila radi preciznijeg odražavanja odredbe u Osnovnim kriterijumima 9 BCP 2, odnosno da su supervizor i njegovo osoblje adekvatno zaštićeni od troškova odbrane svojih radnji i/ili propusta napravljenih u dobroj veri.

39. **CBK bi trebalo da pregleda listu propisa kako bi osigurao da se rešavaju svi potrebni rizici i pitanja.** CBK je izdao nadzorne propise koji pokrivaju gotovo sva relevantna pitanja. Međutim, postoje nedostaci, npr., ograničenja upotrebe zaštitnog fonda za očuvanje kapitala, anticikličkog zaštitnog sloja, rizici prema državama i transferima, sajber kriminal i određeni aspekti tržišnog rizika. CBK bi trebalo da pregleda listu u cilju kompletnosti i da revidira postojeće propise, od kojih su mnogi datirani od 2012–2013, kako bi se osiguralo da odražavaju trenutna razmišljanja.

40. **CBK bi trebalo da razmotri ažuriranje svoje liste aktivnosti koje banke mogu preduzeti (dozvoljene aktivnosti).** Član 44. ZB-a utvrđuje listu dozvoljenih aktivnosti. Međutim, ova lista je osmišljena 2012. godine kada je zakon donet i ne uzima u obzir razvoj događaja od tada, posebno one vođene tehnologijom. Tokom diskusije sa spoljnim izvorima izražena je zabrinutost zbog, na primer, nepostojanja konkretnih referenci na usluge digitalnog novca i činjenice da zakon predviđa da se komunikacija sa klijentima banke u određenim okolnostima mora obaviti putem pisma, čime se isključuje upotreba naprednije tehnologije za takve komunikacije, npr. upotreba elektronskog potpisa. (Napominje se da su dozvoljene aktivnosti obrađene u sadašnjem nacrtu novog zakona o bankama. Između ostalog, predloženi novi zakon razrađuje postojeće aktivnosti i predviđa nove aktivnosti, npr. Pružanje usluga osiguranja ili reosiguranja i usluge penzionih društava. Takođe, posebno predviđa sprovođenje usluga elektronskog novca.)

41. **U vezi sa postupkom podnošenja zahteva za izdavanje bankarske licence, neke informacije koje se odnose na podnosiocima zahteva nisu potpune.** Na primer, tražeći detalje o profesionalnoj i poslovnoj istoriji direktora i visokog rukovodstva predložene banke, CBK zahteva takve informacije samo za prethodnih 10 godina, a ne za celu karijeru podnosioca.

42. **ECB nije pozvala CBK da učestvuje u nadzornom kolegijumu Raiffeisen.** Niti je CBK strana u planovima oporavka i sanacije. Raiffeisen je najveća banka na Kosovu sa tržišnim udelom od gotovo 25 procenata i podružnica je austrijske banke. Kao sistemski važna finansijska institucija nadgleda je ECB u saradnji sa austrijskim nadzornim telom. Iako su lokalne operacije na Kosovu u grupnom pogledu relativno beznačajne, one su od velikog značaja na kosovskom finansijskom tržištu i ekonomiji. U skladu sa tim, CBK bi trebao imati svaku priliku da bude strana u grupnim regulatornim raspravama. Takođe, CBK bi trebao nastaviti sa naporima na potpisivanju memoranduma o razumevanju (MoR) sa austrijskim organima, bez obzira na očigledno odbijanje potonjih.

43. **The CBK bi trebao ograničiti period mandata direktora banaka.** Trenutno se direktori banaka imenuju na period ne duži od četiri godine i mogu biti izabrani u naredne mandate. Međutim, nema ograničenja u broju ponovnog biranja direktora. Najbolja praksa (kao što je, na primer, utvrđeno u zajedničkim smernicama iz septembra 2017. o proceni prikladnosti članova odbora banaka i investicionih kompanija od strane Evropske agencije za bankarstvo i Evropske agencije za hartije od vrednosti (ESMA) (član 91.) predlaže maksimalni period od 12 godina u ovoj oblasti; više može rezultirati time da nezavisnost nezavisnih direktora posebno bude ugrožena. Zajedničke smernice ne isključuju da takva osoba bude nezavisni direktor, međutim, zahtevaju da dotična banka/investiciona firma pruži obrazloženje supervizora zašto članovi mogu izvršavati odlučivanje i samostalno donošenje odluka objektivno i uravnoteženo i da nisu pod uticajem situacije.

44. **Iako je zakonom predviđeno da se CBK sastaje sa spoljnim revizorima, takvi sastanci se retko održavaju.** Čini se da ih se ne smatra potrebnim jer se obično ne postavljaju pitanja koja bi zanimala bilo koju stranu. Međutim, čak i ako nema posebnih problema, smatra se dobrom praksom da se regulator i spoljni revizor redovno sastaju kako bi razgovarali o pitanjima od zajedničkog interesa. To se može dogoditi ili u fazi planiranja revizije ili nakon što je revizor završio reviziju, ili oboje. Štaviše, CBK bi trebalo da pokrene sastanke sa profesijom spoljne revizije kao grupom da bi razgovarali o pitanjima koja su od

zajedničkog interesa.

45. **Proces bankarskog nadzora CBK-a dobro je dokumentovan i obuhvata integrisane direktne i indirektne aktivnosti, dok je Izvršni odbor telo koje donosi odluke o korektivnim merama u odnosu na banke.** Priručnik za RBS organizuje i formalizuje smernice za bankarske ispitivače CBK-a kako bi se osigurala dosledna primena nadzornih procedura. Priručnik za indirektne aktivnosti, iako još nije na snazi,¹² je vrlo sveobuhvatan u uspostavljanju uloge indirektnog nadzora i daje smernice o njegovom sprovođenju. Nadzor se vrši i na samostalnoj i konsolidovanoj osnovi. Spoljni supervizori iz bankarskih i nebankarskih područja mogu obavljati zajedničke preglede kada je potrebna posebna ekspertiza. Odeljenje za izveštavanje i analize OBN odgovorno je za spoljne aktivnosti svih institucija u kosovskom finansijskom sektoru i izrađuje izveštaje o mikro i makrofinansijskim analizama.

46. **Odeljenje za platni sistem (OPS) odgovorno je za nadzor postupaka jednodnevne likvidnosti banaka.** Razmena informacija o stanju likvidnosti banaka između supervizora i osoblja OPS-a je adekvatna za potrebe jednih i drugih i efikasna je u oba smera, iako na neformalnoj osnovi. OPS nije formalno odgovoran za izveštavanje OBN-a u slučaju da banka ne ispuni svoje potrebe za jednodnevnom likvidnošću. Ni OPS ni OBN ne zahtevaju od banaka da procenjuju stres scenarije predviđajući poremećaje u platnim sistemima i sistemima poravnanja.

47. **Bankarski nadzor na Kosovu još nije iskusio periode finansijskog stresa.** Kratka istorija kosovskog bankarskog nadzora i odsustvo finansijske krize tokom njegovog životnog veka nisu dali supervizorima praksu da se bankarski nadzor vrši pod stresom. Na primer, potrebno je formalizovati i povremeno testirati OBN-ove procese donošenja odluka u hitnim slučajevima i ulogu nadzora u slučaju zahteva banke za ELA-om.

¹² Priručnik za indirektne postupke spoljnog bankarskog nadzora dostavljen je Izvršnom odboru u oktobru 2018; međutim, još je u procesu odobravanja.

48. **CBK vodi i upravlja KR-om radi prikupljanja i distribucije kreditnih informacija finansijskim institucijama.** Svi pružaoci kredita potrebno je da podnesu izveštaje KR-u Kosova o svim kreditnim zahtevima i kreditima odobrenim svojim klijentima, a oni mogu proceniti podatke klijenta po njihovom ovlašćenju. OBN koristi KR informacije kako bi procenio da li je klasifikacija rizika određenog klijenta konzistentna među pružaocima kredita. Detaljnija procena kreditnog rizika u bankama i kreditnom tržištu na osnovu detaljnih podataka iz KR-a još uvek nije razvijena.

49. **Uredba kojom se zahtevaju minimalni standardi Bazel III za rizik likvidnosti još je u početnoj fazi razrade.** Važeći propis o upravljanju rizikom likvidnosti zahteva od banaka stopu likvidne imovine i kratkoročnih obaveza na minimalnom nivou od 20 procenata prema valuti i 25 procenata u ukupnim valutama. Sve banke su znatno iznad ovih ograničenja.

50. **Supervizori mogu potceniti rizik likvidnosti banaka, dok se za njihovu procenu oslanjaju na trenutne regulatorne stope.** Zaštitni slojevi likvidnosti mogu se preceniti u slučaju da se banka oslanja na imovinu koju nije moguće lako podmiriti da bi pokrila svoje potrebe za likvidnošću, poput hartija od vrednosti Vlade Kosova (VK), zbog nepostojanja aktivnih sekundarnih tržišta na Kosovu. Osim toga, pokazatelji stope ne uzimaju u obzir odlive novca koji se mogu javiti u stresnim situacijama, poput prevremenog povlačenja oročenih depozita. Nepostojanje zakonskih prepreka za klijenta da povuče oročene depozite pre dospeća može dovesti do neočekivanih odliva koji nisu uzeti u obzir u trenutnim stopama. Stoga, kako bi se pokrile te razlike, posebno sve dok još uvek nisu uspostavljeni zahtevi za likvidnošću Bazel III, indirektni nadzor bi trebao poboljšati alate za praćenje kako bi se bolje razumela izloženost banaka riziku likvidnosti. Metodologija bi trebala istražiti ranjivosti banaka i utvrditi da li su njihovi slojevi zaštite u slučaju nepredviđenih stanja dovoljni za podršku potreba za likvidnošću proisteklih iz stres scenarija.

51. **Izuzev dve podružnice, ne postoji rizik da se kosovske banke suoče sa poteškoćama u ispunjavanju koeficijenta pokriva likvidnosti (LCR).** Međutim, iako je minimalni zahtev, ovaj koeficijent je takođe sveobuhvatni test otpornosti na likvidnost i trebao bi se koristiti za detaljnu procenu kapaciteta likvidnosti banaka. Na primer, procene pokazuju da bi u scenariju kada hartije od vrednosti VK-a nisu uključeni u zaštitni sloj visokokvalitetnih likvidnih sredstava (HQLA) zbog nepostojanja likvidnog tržišta tih hartija od vrednosti, jedna banka bi prekršila minimalni LCR, dok bi dve druge iskusile relevantno smanjenje njihovog nivoa likvidnosti.¹³

52. **CBK se suočava sa kašnjenjima u sprovođenju repo operacija duža od kašnjenja unutar dana u odnosu na tržište.** CBK bankama pruža olakšice za likvidnost tokom jednog dana, kroz repo operacije kolateralizovane državnim hartijama od vrednosti.

¹³ Prema standardu Bazel III LCR, banke moraju držati zalihe neopterećenog HQLA-a kako bi pokrile ukupne neto odlive novca tokom 30 dana u skladu sa propisanim stres scenarijem.

Međutim, ove operacije ne mogu preći kašnjenje unutar dana. CBK je već izradio regulativu za regulisanje repo operacija sa učesnicima na tržištu koja dospevaju van termina tokom jednog dana, ali ne postoji odredba za njegovu primenu.¹⁴ Faza razvoja okvirnog instrumenta, u smislu IT rešenja, takođe nije jasna. Ovaj instrument je veoma važan za poboljšanje sposobnosti likvidnosti kosovskih državnih hartija od vrednosti i otvara vrata za razvoj sekundarnog tržišta za njih. Uredba o upravljanju rizikom likvidnosti već tretira ovu imovinu kao likvidnu za obračunavanje potrebnih stopa likvidnosti.

Glavne preporuke

53. **Vlasti bi trebale dati prioritet reviziji zahteva za osobljem u okviru tri nadzorna odeljenja: bankarski nadzor; licenciranje i standardizacija; i AML.** U tom smislu, organi treba da:

- Preduzmu detaljnu analizu potreba za osobljem koje je trenutno potrebno i biće potrebno u svakodnevnom nadzoru i politici, posebno kao rezultat nadolazeće primene novih zahteva kao što su Bazel III i MSFI 9. Za ove nove zahteve je potrebno visoko specijalizovano i stručno osoblje sa detaljnim razumevanjem teme. Poboļjšana informaciona infrastruktura i veća podrška za analizu podataka takođe bi trebali biti deo pregleda.
- Osiguraju raspoređivanje osoblja između OBN-a i OLS-a.

54. **Ostala područja kojima bi se vlasti trebale baviti uključuju:**

- Uklanjanje preostale sumnje u vezi sa zaštitom osoblja od troškova odbrane njihovih radnji i/ili propusta načinjenih tokom izvršavanja njihovih dužnosti u dobroj veri. Konkretno, izmeniti interno pravilo CBK-a o naknadi troškova osoblja u pravnom postupku pružajući bezuslovnu podršku osoblju u tim okolnostima.
- Javno objavljivanje razloga za smenu članova Odbora CBK-a.
- Pregled liste propisa u cilju osiguranja da se potrebni rizici i pitanja rešavaju (npr. rizici zemlje i transfera, sajber rizik i određeni aspekti tržišnog rizika) i preispitivanje postojećih propisa radi osiguranja odražavanja najnovijih mišljenja.
- Ažuriranje liste aktivnosti i postupaka koje banke mogu preduzeti kako bi, između ostalog, odrazile tehnološki razvoj u bankarstvu.

¹⁴ Misija je dala komentare na predlog Uredbe o hitnoj likvidnosnoj pomoći.

- U vezi sa prijavama za bankarske licence, zahtevaju se potpuni detalji poslovne i profesionalne istorije direktora i višeg rukovodstva, kao i glavnih akcionara predložene banke (a ne samo u poslednjih 10 godina).
- Intenziviranje napora sa ECB-om za učestvovanje u nadzornom kolegijumu Raiffeisen i učestvovanje u njegovim planovima oporavka i sanacije.
- Ograničavanje maksimalnog roka na koji se direktori mogu birati u upravne odbore na 12 godina, osim ako dotična banka može dati obrazloženje supervizoru razloga zbog kojih ne postoji uticaj situacije na sposobnost članova da izvršavaju objektivno i uravnoteženo prosuđivanje i samostalno donošenje odluka.
- Uvođenje formalnog režima za redovne sastanke sa eksternim revizorima banaka;
- Integrisanje postupka testiranja otpornosti na stres sa radom finansijske stabilnosti CBK-a i saopštavanje rezultata bankama.
- Odobravanje i sprovođenje Priručnika za postupke spoljnog bankarskog nadzora.
- Uspostavljanje nadzornih postupaka koji bi bili potrebni u periodima stresa.
- Sprovođenje periodičnih testova operativnih postupaka za odobravanje ELA-e uz učešće bankarske industrije.
- Periodični pregledi postupaka i integracija direktnih i indirektnih nadzornih funkcija.
- Zahtevanje od banaka da unapred obaveste OBN o svim bitnim promenama u njihovim aktivnostima, strukturama i ukupnom stanju ili čim postanu svesni bilo kakvih značajnih nepovoljnih kretanja.
- Razvoj alata za detaljnu procenu kreditnog rizika na osnovu detaljnih podataka iz KR-a.
- Pобољшanje indirektnе procene trendova koncentracije rizika, strategije ublažavanja rizika i povećanja rizika u bankarskim sektorima.
- Formalizacija odgovornosti i postupaka razmene informacija između OBN-a i OPS-a.
- Zahtevanje od banaka da definišu scenarije predviđanja poremećaja u sistemima plaćanja i poravnanja obaveza u svrhu upravljanja operativnim rizikom.

- Pобољшanje sredstava za indirektni nadzor radi boljeg razumevanja izloženosti banaka riziku likvidnosti. Metodologija bi trebala istražiti ranjivosti banaka i utvrditi da li su njihovi zaštitni slojevi u kriznim situacijama dovoljni za podršku potreba za likvidnošću proizašlih iz stres scenarija. U najmanju ruku, scenariji bi trebalo da uzmu u obzir odsustvo sekundarnih tržišta na Kosovu za procenu stanja likvidnih sredstava banaka i odsustvo zakonskih prepreka za rano povlačenje oročenih depozita za procenu potreba za likvidnošću.
- Primena standarda likvidnosti Bazel III.
- Završavanje sprovođenja repo olakšica između CBK-a i finansijskih institucija, koje dospevaju tokom jednog dana.

Sektor osiguranja

Osnovna dijagnostika

55. **Nalazi pregleda sektora osiguranja na Kosovu u velikoj su meri slični onima iz misije MCM TP-a za 2016. u kojoj su izražene zabrinutosti u vezi sa solventnošću i održivošću osiguranja, uključujući nedovoljne rezerve.** CBK je od tada napredovala u jednom ključnom području s obzirom da je angažovala aktuara, čiji je nedostatak bio ključna zabrinutost misije TP za 2016. Misija TP za 2016 rezultirala je preporukom za uspostavljanje kvalifikovane i iskusne aktuarske funkcije. Iako je zapošljavanje jednog aktuara pozitivan korak, potrebno je dodatno poboljšati ovu funkciju kao što je detaljnije navedeno u nastavku. Čini se da industrija nije u potpunosti prilagodila svoj kolektivni bilans stanja, pa su zabrinutosti misije TP za 2016. u pogledu održivosti industrije i dalje prisutne kako je detaljno opisano u nastavku. Misija TP za 2016. utvrdila je da su novi zakoni i propisi o osiguranju u skladu sa Direktivama EU o Solventnosti I, koje su nadjačale Solventnost II. To je bio pozitivan razvoj, ali kao što pokazuje stanje u osiguravajućoj industriji u 2019. godini, regulatorna reforma nije dovoljna sama po sebi. Postupke nadzora na svim nivoima intervencije (ne samo preduzimanje ekstremnih mera izvršenja kao što su likvidacije) takođe bi trebalo poboljšati. Primetno je da je misija TP za 2016. godinu takođe komentarisala niske odnose gubitaka i izuzetno visoke odnose troškova kao što je detaljnije opisano u nastavku.

56. **Tržište osiguranja na Kosovu je nerazvijeno, posebno u pogledu životnog osiguranja.** Na Kosovu trenutno postoji 13 osiguravajućih društava (1 je u likvidaciju ušlo tokom misije, krajem aprila 2019.). Prvobitnih 14 kompanija sastojalo se od 12 osiguravajućih društava za neživotno i 2 osiguravajuća društva za životno osiguranje. Na kraju 2018. godine bruto premije za neživotno osiguranje iznosile su 89,1 miliona evra, od čega je 67 procenata bilo obavezno osiguranje od odgovornosti prema trećim osobama, dok bruto premije životnog osiguranja iznose 3 miliona evra, što rezultira penetracijom

osiguranja od 1,37 procenta BDP-a.¹⁵ To je razumno u skladu sa prosekom za Centralnu i Istočnu Evropu (1,92 procenta), ali znatno ispod proseka Zapadne Evrope (7,28 procenta).¹⁶

57. Statistika industrije osiguranja možda nedostaje pouzdanost i izgleda narušeno u poređenju sa međunarodnim referentnim vrednostima. Podaci dati MMF-u pokazuju kombinovane koeficijente manje od 100 procenata u celoj industriji, ali sa vrlo visokim koeficijentima troškova. Koeficijenti gubitaka obično se kreću između 60 i 75 procenata, a koeficijenti troškova između 25 i 40 procenata. Međutim, za 2018. godinu, osiguravajuća društva na Kosovu pokazala su koeficijente gubitaka od 46,6 procenata i koeficijente troškova od 48,1 procenat za svoje domaće poslovanje, a 32,8 procenata koeficijent gubitka za nerezidentne MTPL sa koeficijentom troškova od 59,6 procenata. Nizak koeficijent gubitaka može biti rezultat potcenjivanja zahteva, posebno onih koji prolaze kroz sudove, što sugerise da su tehničke rezerve potcenjene dok je finansijski položaj precenjen. Visoki koeficijenti troškova mogu biti rezultat podsticaja koji se pružaju agentima i posrednicima ili direktno klijentima s obzirom na nemogućnost osiguravajućih društava da se nadmeću po ceni jer premije određuje CBK za najvažniji proizvod, MTPL. Prevladavaju visoki koeficijenti troškova iako je CBK očito doneo regulativu kojom ograničava troškove na 35 procenata premija, nečega čega se pridržavaju samo vodeće kompanije na tržištu. Priznaje se da u CBK-u postoje postupci revizije, kao i revizije od strane spoljnih revizora; ali čini se da ne postoji održivo objašnjenje za tako niske koeficijente gubitaka i visoke koeficijente troškova.

58. Gubici koje uzrokuju neosigurani vozači prenose se u industriju osiguranja preko kompenzacionog fonda koji vodi Kosovski biro osiguranja. Zahtevom za posedovanje MTPL-a upravlja se putem zahteva za registracijom motornih vozila. Postoji značajna prevalencija neregistrovanih, a samim tim i neosiguranih motornih vozila na Kosovu. Kosovsko udruženje osiguravajućih društava procenjuje da potraživanja od neosiguranih vozača iznose između 3,5 i 5 miliona evra godišnje, što odgovara oko 10 procenta zahteva. To je značajno povuklo profitabilnost industrije osiguranja.

59. Stope premije za MTPL postavlja CBK, ali nisu prilagođene od 2011. godine. Tekuće premije se utvrđuju na osnovu prethodne TP Svetske banke. Od 2011. godine premije nisu prilagođavane tržišnim kretanjima kao što su inflacija medicinskih troškova, promena ponašanja vozača zbog tehnologije ili promena profila rizika zbog sudskih presuda. Nije jasno da li su gubici od neosiguranih vozača uzeti u obzir pri određivanju stopa. Stoga je nužno da se preispitaju stope premija MTPL-a i uspostavi postupak za reviziju tih stopa po prijavi osiguravajućih društava. Od 2011. godine, industrija osiguranja dva puta je zatražila povećanje premije, ali su oba zahteva odbijena. U 2015. godini promenjeni su propisi o CBK-u, s tim da su se neki propisani iznosi potraživanja povećavali 10 puta, ali nije došlo do usklađivanja premije.

¹⁵ CBK obračuni.

¹⁶ Swiss Re sigma br. 3/2018.

60. Likvidacija osiguravajućeg društva za vreme misije i moguća likvidacija drugog osiguravajućeg društva su pozitivni pomoci, iako imaju i neke negativne posledice.

Gašenje neuspešnih osiguravajućih društava pruža pozitivne signale preostalim osiguravajućim društvima da je supervizor spreman preduzeti mere kako bi sprečio gubitke osiguranika ili industrije uopšteno putem kompenzacionog fonda. To može poboljšati ponašanje industrije ako se neuspele osiguravajuće kompanije takmiče na neodržive načine. Međutim, likvidacije osiguravajućih društava štete imidžu osiguravajuće industrije među stanovništvom, posebno u zemlji u kojoj je razvoj industrije osiguranja prioritet. U prošlosti je nekoliko osiguravajućih društava poslovalo u stanju nedovoljne kapitalizacije. U novije vreme CBK je bila aktivnija u preduzimanju mera protiv kompanija koje ne ispunjavaju uslove za solventnost ili imaju samo minimalne zaštitne slojeve.

61. Praksa postavljanja radnika CBK-a kao administratora i likvidatora dovodi u pitanje nezavisnost CBK-a kao supervizora industrije.

Supervizori CBK-a očitno su visoko kvalifikovani zaposleni i imaju veštine koje će verovatno odgovarati ulozi administratora ili likvidatora. Međutim, CBK rizikuje svoj imidž nezavisnosti i opšte reputacije od takvih imenovanja. Dok ti pojedinci prestanu sa formalnim radnim odnosima sa CBK-om nakon imenovanja, mogu postojati neformalni ugovori da se vrate u CBK nakon završetka uloge administratora. Komercijalno određeni nivo naknade za administratore posebno je zabrinjavajući u pogledu podsticaja i ugleda CBK-a. Jedna je kompanija podvrgnuta administraciji dve godine i verovatno će završiti u likvidaciji, što sugerise da dugi postupak administracije nije promenio okolnosti osiguravajućeg društva. Imenovanje bivšeg zaposlenog CBK-a i neuspešan proces administracije mogu postati pitanje reputacije za CBK.

62. Tržišno ponašanje od strane osiguravajuće industrije, posebno spremnost korišćenja sudskog sistema za odlaganja plaćanja potraživanja predstavlja zabrinutost.

Većina građana Kosova bavi se osiguravajućom industrijom samo putem MTPL ugovora. Među industrijom osiguranja i podnosiocima (obično vođen pravnom strukom) postoji kultura za rešavanje sporova na sudu umesto korišćenja mehanizama za rešavanje sporova CBK-a kroz postupak žalbi. Sudovi su bili voljni da donesu odluku u okviru potraživanja koji prelaze propisane iznose CBK-a. CBK pokušava to da reši tako što predlaže zakone koji će iznos plaćanja CBK-a staviti u zakonodavstvo, a ne u propise CBK-a, kojih se na sudovima nisu pridržavali. Uopšteno, praksa odlaganja isplate potraživanja kroz sudski sistem može da proizvede nepoverenje javnosti u industriju osiguranja i verovatan je faktor slabe penetracije osiguranja na Kosovu.

63. Nedostatak niza mogućnosti ulaganja i likvidna sekundarna tržišta finansijskih instrumenata predstavljaju značajnu zabrinutost za razvoj tržišta osiguranja. Pored toga, CBK propisuje ograničenja za određena ulaganja i zahteva da se u CBK uloži najmanje 10 procenata imovine. Osiguravajuća društva pretežno ulažu u bankarske depozite, sa određenim

ulaganjima u državne obveznice i nekretnine. Efikasna finansijska tržišta olakšavaju procenu finansijskih i rizičnih pozicija osiguravajućih društava i sprovođenje njihovih strategija ulaganja i upravljanja rizikom. U nedostatku efikasnih finansijskih tržišta, procena rizika postaje izazovnija i za osiguravajuća društva i za supervizora, nešto što treba uzeti u obzir u izradi propisa, nadzornih praksi i upravljanja rizikom osiguravajućih društava.

64. Treba dalje ojačati ovlašćenja i kapacitet CBK-a da preduzme adekvatan nadzor tržišnog ponašanja industrije osiguranja. Čini se da supervizori osiguranja CBK-a nisu u stanju da steknu razumevanje o načinu na koji osiguravajuće kompanije komuniciraju sa osiguranicima i potencijalnim osiguranicima. Osim što nisu u mogućnosti da vode takozvane kampanje „misteriozne kupovine”¹⁷ zbog zakonskih ograničenja CBK-a, postoje i druga sredstva za nadzor poslovanja koja izgleda da se ne primenjuju od strane CBK-a (npr. ankete potrošača).

65. Čini se da su pitanja tržišnog ponašanja i pitanja prudencijalne solventnosti vrlo isprepletana. Ponašanje osiguravajućih društava u pokušaju odlaganja plaćanja potraživanja kroz sudske procese, kao i moguće šeme podsticaja za nadmetanje na tržištu sa regulisanim premijama su zabrinutosti koje imaju direktan prudencijalni uticaj. Kašnjenje u isplati potraživanja može biti znak nedovoljnog rezervisanja, a samim tim i pokušaja odlaganja predstavljanja gubitaka. Korišćenje šema podsticaja moglo bi rezultirati visokim koeficijentima troškova.

66. CBK još nije prilagodila Solventnost II. Postojeći prudencijalni regulatorni okvir ne daje toliki naglasak na upravljanje rizikom osiguravajućih društava i izračunavanje potrebnog kapitala zasnovanog na riziku kao trenutni okvir EU Solventnost II. CBK počinje sagledavanje kako može da se kreće ka primeni Solventnosti II u srednjoročnom periodu.

67. Čini se da je nadzor osiguravajućeg društva na licu mesta adekvatno čest, ali možda nije dovoljno detaljan u pogledu rizika sa dovoljno intenziteta. Čini se da supervizori osiguranja nisu svesni osnova visokih koeficijenata troškova u industriji. Postoje sumnje da se u tome mogu sakriti podsticaji koje industrija koristi da bi se takmičila u okruženju regulisanom stopom, međutim ove sumnje nisu proverene, što sugerise potrebu za poboljšanim tehnikama nadzora na licu mesta.

68. Tehnička pomoć Trezora SAD-a pomogla je u razvoju priručnika za RBS. Ovaj priručnik trenutno se razmatra u okviru CBK-a. Primena ovog priručnika trebala bi dovesti do pozitivnih promena u prirodi nadzora.

¹⁷ Pri tome neko "igra ulogu" potrošača kako bi se videlo kako osiguravajuće društvo interaktivno deluje sa potrošačem, pruženi saveti itd.

69. **Dostupnost dovoljnog kvalifikovanog osoblja u CBK-u za obavljanje nadzora je stalni izazov, posebno u pogledu aktuarske ekspertize.** CBK ima jednog kvalifikovanog aktuara, što dovodi do značajnog rizika za ključnu osobu u pogledu maksimuma u radnom opterećenju, rizika od nedostupnosti zbog bolesti i mogućnosti da ta osoba može napustiti CBK radi unosnijeg zapošljavanja u industriji. To takođe podrazumeva koncentraciju profesionalne ekspertize bez odgovarajućeg upoređivanja. Priroda proizvoda MTPL, potreba za pregledom stopa premija i izazovi kosovske industrije osiguranja ukazuju na potrebu za poboljšanom aktuarskom ekspertizom unutar CBK-a. U kratkom roku, pažljivo sastavljeni aranžmani za spoljnu pomoć sa međunarodnim firmama za profesionalne usluge mogu omogućiti pristup dodatnoj aktuarskoj ekspertizi. Dugoročno, poželjno bi bilo sponzorisanje obrazovanja i stručnog usavršavanja studenata i diplomaca za sticanje aktuarskih kvalifikacija i rad u CBK.

70. **Mnoge naknade i porezi primenjuju se na industriju osiguranja, što pretnjenjnoj održivosti ako se kombinuje sa drugim regulatornim zahtevima koji se postavljaju osiguravajućim društvima.** Porez na premije iznosi 5 procenata, a ne uobičajeni porez na dobit koji se primenjuje na Kosovu. Prema Kosovskom udruženju osiguravajućih društava, industrija je u 2018. godini platila otprilike 4,5 miliona evra poreza, u poređenju sa 230 000 evra kada bi se primenjivala uobičajena stopa poreza na dobit. CBK je svesna ovog pitanja i preduzela je korake sa drugim vladinim organima na traženju izmena i dopuna ovog zakona. Od te industrije se traži da plati doprinos za premiju od 1 procenat Crvenom krstu, što je Ustavni sud nedavno proglasio neustavnim. Industrija je takođe dužna da plati odštete u vezi sa neosiguranim vozačima. CBK primenjuje naknadu u iznosu od 1,35 procenata premije. Postoje ograničenja ulaganja, marketinških troškova i ukupnih troškova za koje se čini da nisu izvršeni, kao i ograničenja premija koje se mogu naplatiti za glavni proizvod. Sve u svemu, čini se da to nije regulatorni okvir koji pridonosi privlačenju novih učesnika na tržište ili osigurava održivost sadašnjih učesnika u industriji.

Glavne preporuke

71. **Ove preporuke uokvirene su uz uzimanje u obzir TP-a koju pruža, posebno Trezor SAD-a i u prošlosti Svetska banka.** CBK treba da:

- Ažurira cene obaveznog proizvoda MTPL i razvije postupak redovnog pregleda cena ovog proizvoda kako nastaju faktori rizika.
- Proceni održivost nastavka primene različitih poreza i naknada, kao i obaveze plaćanja za zahteve vezane za neosigurane vozače.
- Poboljša nadzor tržišnog ponašanja osiguravajućih društava.
- Preispita procese upravljanja krizama u industriji osiguranja, posebno praksu postavljanja radnika CBK-a kao administratora i likvidatora.

- Primeni RBS priručnik za osiguranje koji je razvijen.
- Poboljša prakse nadzora na licu mesta za osiguranje.

72. **MMF je u najboljem položaju da pruži TP za poslednja četiri od navedenih prioriteta.** U vezi sa postavljanjem premije MTPL, CBK može potražiti nezavisni stručni savet ili pomoć od recimo Svetske banke koja je prethodno pružila tehničku pomoć u ovoj oblasti.

73. **Transformacija industrije, njena regulacija i nadzor CBK-a nad industrijom je srednjoročan i dugoročan projekat za koji je potrebno učešće rukovodstva CBK-a, industrije osiguranja i VK uopšte.** MMF TP može biti efikasna samo iz navedeno učešće. Kao rezultat, zapažanja izvršena tokom misije o upravljanju CBK-om moraju se tretirati kao preduslov za pružanje TP MMF-a. Bilo bi preporučljivo sarađivati sa drugim pružaocima tehničke pomoći, poput Trezora SAD i Svetske banke, kako bi se stvorio koordinisani program TP-a u okviru sveukupnog plana tokom mogućeg vremenskog okvira i sa verodostojnim prekretnicama.

74. **CBK zajedno sa drugim relevantnim državnim organima treba razviti obrazovanje potrošača i svest o prednostima osiguranja i nastojati suzbiti bilo kakve negativne percepcije javnosti o industriji osiguranja zbog likvidacije jednog ili više osiguravajućih društava.** Povećana uključenost u nadzor nad tržišnim ponašanjem nužno će uključivati veće informiranje o potrošačima uopšte i posebno osiguranicima. Edukativna kampanja kojom bi se javnost upoznala sa prednostima osiguranja zajedno sa poboljšanim ponašanjem osiguravajućih društava trebala bi rezultirati povećanim prodorom osiguranja u ekonomiju. Stabilna i održiva industrija osiguranja koja pruža potrebnu zaštitu i investicione proizvode može poboljšati ekonomski razvoj i finansijsku stabilnost.

75. **Primena Solventnosti II je važna za potencijalnu integraciju u sistem EU, ali ne treba je smatrati neposrednim prioritetom.** Solventnost II je dizajnirana za sofisticirano tržište osiguranja EU sa dobro finansiranim supervizorima. Primena Solventnosti II, koja se pripremala više od jedne decenije, poboljšala je upravljanje rizikom i upravljanje osiguravajućom industrijom u EU, ali je njegoova primena takođe dovela do određenih troškova. Dok Kosovo teži integraciji u EU, primena Solventnosti II je važan srednjoročni cilj i može pružiti odličan okvir za razvoj regulacije osiguranja i nadzora na Kosovu pod uslovom da primena u dovoljnoj meri uzima u obzir proporcionalnost i lokalne okolnosti industrije osiguranja na Kosovu. Konkretno, potrebni bi bili relativni razvoj industrije, resursi CBK-a i potreba za razvojem tih resursa, između ostalih razmatranja bi trebalo uzeti u obzir i dostupnost odgovarajućih mogućnosti ulaganja i pouzdanost sekundarnih tržišta kako bi se omogućile tržišne cene ulaganja i drugi inputi za vrednovanje. Razvoj tržišta kapitala, kao što je navedeno u daljem tekstu, biće važan za uspešno sprovođenje modernog prudencijalnog regulatornog okvira kao što je Solventnost II.

Tržište hartija od vrednosti

Osnovna dijagnostika

76. **Tržišta kapitala trenutno ne postoje na značajnom nivou na Kosovu.** Nema berze. U finansijskom sektoru dominiraju banke koje su usredsređene na bankarske aktivnosti. Jedine hartije od vrednosti u izdavanju su državne obveznice, za koje ne postoji aktivno sekundarno tržište. Ni banke ni osiguravajuća društva ne nude investicione proizvode. Korporacije se oslanjaju na bankarske kredite za svoje potrebe finansiranja. Rast ukupnog kredita je visok, ali sposobnost i spremnost domaćinstava da tržišta kapitala smatraju alternativom bankama su pod znakom pitanja.

77. **Aukcije državnih hartija od vrednosti obično se održavaju svake dve nedelje od strane CBK-a.**¹⁸ Primarni trgovci sastoje se od banaka i KFPŠ-a, državnog penzionog fonda Stub II. Osiguravajuća društva i nekoliko velikih korporacija takođe kupuju državne obveznice preko svoje banke. Aukcije su često prebukirane iako su dve aukcije propale sredinom 2018. godine, kada je CBK signalizovao da više neće kupovati hartije od vrednosti VK-a na sekundarnom tržištu. Dospće obveznica se postepeno povećava, o čemu svedoči izdavanje prve desetogodišnje obveznice u 2018. Međutim, CBK veruje da će ograničenja domaće baze investitora uskoro biti dostignuta.

78. **KFPŠ je glavni domaći institucionalni investitor, ali je njegov portfolio investiranja u velikoj meri prema stranoj imovini.** Upravni odbor KFPŠ-a ulaže imovinu u skladu sa načelima opreznog ulaganja koji su postavljeni zakonom. Kratkotrajna imovina pod upravljanjem iznosila je 1,8 milijardi evra na kraju aprila 2019. Trenutno se 1,4 milijarde evra imovine ulaže u izbor investicionih fondova kojima upravljaju glavni globalni menadžeri imovine, izlažući raznovrstan skup instrumenata. Ostatak portfolija raspodeljen je između državnih obveznica Kosova (255 miliona evra) i gotovinskih depozita kod domaćih banaka (130 miliona evra). Opsežne informacije o uticaju portfolija nalaze se na veb stranici KFPŠ-a, uključujući u obliku ključnog dokumenta o investitorima koji je pripremljen u skladu sa relevantnim zakonodavstvom EU.

79. **Svi građani Kosova dužni su da doprinose sa 5 procenta svoje plate KFPŠ-u, a poslodavci moraju odgovarati tom doprinosu.** Zaposleni mogu uplaćivati više od 5 procenta svoje plate u drugom penzionom fondu. Međutim, u praksi postoji samo jedna druga šema - Slovensko-kosovski penziono fond - čija imovina iznosi samo 0,5 posto ukupne penzione imovine. KFPŠ razmatra stvaranje dva odvojena portfelja unutar penzionog fonda: zadati portfolio za sve doprinose sa uravnoteženim profilom rizika i konzervativniji portfolio za neposredne penzionere.

¹⁸ Precizan kalendar aukcije postavlja se u skladu sa potrebama i u zavisnosti od dospeća.

Glavne preporuke

80. **CBK bi trebalo da razmotri razvoj tržišta kapitala kao srednjoročni cilj.** Kako CBK razmatra kako je najbolje sprovesti preporuke FSSR-a, a kako očekuje sprovođenje mape puta TP-a, postoje snažni argumenti za fokusiranje u prvoj instanci na druge prioritete. To bi prepoznalo da će razvoj tržišta kapitala u svakom slučaju trajati neko vreme i omogućiće da se oskudni resursi usmere na druga hitnija područja. Preporuke u nastavku treba čitati u kontekstu ove šire poruke.

81. **Uspostavljanje sektora investicionih fondova na Kosovu trebalo bi prvo da bude predmet nekoliko ključnih elemenata.** Investicioni fondovi zahtevaju raznovrstan fond potencijalnih ulaganja, dovoljan broj investitora koji su voljni i sposobni uložiti svoj novac, i prisustvo ključnih pružalaca usluga. Da bi se to postiglo, trebalo bi ostvariti napredak u sledeće četiri oblasti:

- Uspostaviti međuagencijsku radnu grupu za razvoj tržišta kapitala na Kosovu.
- Izraditi ključne delove zakona o tržištima kapitala kako bi se pružio zdrav okvir.
- Razviti ekspertizu o tržištu kapitala u CBK-u.
- Osigurati postojanje preduslova za aktivnost na tržištima

kapitala.

Više detalja o svakoj od ovih preporuka nalazi se u nastavku.

82. **Iako bi se moglo dopustiti stvaranje investicionih fondova na Kosovu u kratkom roku finalizacijom i usvajanjem nacrtu zakona o investicionim fondovima, ovo bi se radije trebalo posmatrati kao dugoročni cilj koji bi upotpunio razvoj tržišta kapitala uopšte.** Bilo kojim investicionim fondovima koji bi bili uspostavljeni u bliskoj budućnosti nedostajala bi prihvatljiva imovina u koju bi mogli ulagati. Merodavno zakonodavstvo moglo bi se izraditi na takav način da sredstva mogu ulagati u imovinu u inostranstvu, ali to je malo verovatno da će podstaći razvoj aktivnosti tržišta kapitala na samom Kosovu, niti bi omogućilo finansiranje lokalnih kompanija. Pored toga, takav pristup može rizikovati pokretanje odliva kapitala. Štaviše, neizvesno je da bi ulagači na Kosovu bili u mogućnosti donositi informisane odluke o ulaganju u proizvode na koje do sada nisu bili izloženi. Slično tome, neprimereno bi bilo pretpostaviti da će stanovnici Kosova imati pristup pouzdanim savetima o investicionim proizvodima postojećih finansijskih institucija. Takođe je važno napomenuti da se ova inicijativa preduzima usred zasićujućeg tržišta domaćih dužničkih hartija od vrednosti.

- ***CBK bi trebalo da traži od vlade da uspostavi međuagencijsku radnu grupu za razvoj tržišta kapitala na Kosovu.***

83. **Treba stvoriti nacionalnu radnu grupu koja će identifikovati ključne blokove koji su potrebni za podsticanje razvoja tržišta kapitala.** To bi trebalo uključivati (barem) CBK, MF, KFPŠ (trenutno glavni institucionalni investitor na Kosovu), niz učesnika na finansijskom tržištu (pre svega banke i osiguravajuće kompanije), i predstavnike malih investitora. Radna grupa bi trebala navesti koje aspekte smatra najvažnijim. Radna grupa trebala bi biti uspostavljena do kraja 2019. godine, a svoj izveštaj dostaviti do sredine 2020. godine. MMF može pomoći u vođenju rasprava radne grupe, iako to ne bi predstavljalo formalnu TP.

- ***CBK bi trebala pružiti pomoć Ministarstvu finansija u izradi ključnih delova zakona o tržištima kapitala.***

84. **Aktivnosti na tržištima kapitala ne mogu se dogoditi bez postojanja odgovarajućeg zakonskog okvira.** CBK, radeći sa MF-om, treba da pripremi nacrt zakona o tržištima kapitala koji su kompatibilni sa pravnom tekovinom EU. Ovo bi trebalo uključivati zakonodavstvo o primarnoj emisiji hartija od vrednosti, trgovanju hartijama od vrednosti na sekundarnom tržištu, transparentnosti, zloupotrebi tržišta i prudencijalnim/vođenjem poslovnih zahteva za pružiocima investicionih usluga, kao i dovršenju zakona o investicionim fondovima i repo transakcijama. Iako bi zakonodavstvo EU trebalo da bude osnova s obzirom na odredbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, biće važno uzeti u obzir i: (i) proporcionalnost, uzimajući u obzir posebne okolnosti Kosova; i ii) najbolja međunarodna praksa. MMF može pružiti tehničku pomoć u obliku komentara i doprinosa na nacrt zakona. Može se očekivati da će za izradu sveobuhvatnog paketa zakona biti potrebno oko tri godine.

- ***Razviti ekspertizu u CBK-u o tržištu kapitala.***

85. **U nedostatku bilo kakve značajne aktivnosti na tržištima kapitala na Kosovu, razumljivo je da osoblju CBK trenutno nedostaje odgovarajuće znanje ili ekspertiza za nadzor takve aktivnosti.** Oslanjajući se na postojeće znanje unutar Odeljenja za upravljanje imovinom CBK-a, osoblje treba da ima pristup obuci na tržištima kapitala paralelno sa razvojem okvirnog zakonodavstva. To ne sprečava eventualnu odluku o tome da li treba stvoriti posebno telo za tržišta kapitala. Telo koja nisu MMF verovatno će biti u boljem položaju za pružanje ove obuke. To će biti kontinuirani proces bez određenog roka.

86. **Izloženost stanovnika Kosova finansijskim uslugama je trenutno ograničena.** Mnogi građani (48 procenta prema podacima Svetske banke) nemaju bankovne račune, a oni koji imaju, imaju pristup samo jednostavnim bankarskim proizvodima. Građani Kosova imaju indirektnu izloženost tržištima kapitala preko KFPŠ-a, koji pruža opsežne informacije o njegovim investicijama. Međutim, nije jasno u kojoj meri prosečni građanin koristi ove informacije ili ih je u stanju razumeti. Stoga je važno da inicijative za finansijsku pismenost uključuju segment tržišta kapitala koji bi pružio osnovne informacije o finansijskim tržištima i proizvodima ulaganja.

- ***Osigurati postojanje preduslova za aktivnosti na tržištu kapitala uključujući poboljšano finansijsko izveštavanje, korporativno upravljanje, objavljivanje i spoljnu reviziju.***

87. Zdrava tržišta kapitala zahtevaju određene pretpostavke da bi efikasno delovala i podstakla poverenje potencijalnih ulagača. Na osnovu razgovora sa zainteresovanim stranama tokom misije FSSR-a, trenutno to nije slučaj na Kosovu. Na primer, dokazi govore da, iako je postignut značajan napredak, ostaje prostora za poboljšanja u finansijskom izveštavanju. Slično tome, poštovanje standarda korporativnog upravljanja je neusklađeno, sa ograničenim odvajanjem vlasnika i uprave u mnogim kompanijama. Što se tiče obelodanjivanja, CBK bi se trebala usredsrediti na otkrivanja koja banke pružaju svojim klijentima u cilju poboljšanja kvaliteta takvih objavljivanja; ovo bi delovalo kao odskočna daska prema pripremi adekvatnih objavljivanja nakon što se investicioni proizvodi pojave na tržištu. Konačno, trebalo bi pooštriti standarde za spoljnu reviziju. Povratne informacije učesnika na tržištu ukazuju na to da su spoljne revizije snažne samo ako ih pruža mali broj pružalaca usluga i da su lokalni revizori često pod pritiskom da ne daju kvalifikovana mišljenja. KFPS ulaže značajne napore na jačanju nadzora nad revizorskom industrijom, ali trebaće vremena i resursa pre nego što se ostvari značajni napredak. MMF će uspostaviti vezu sa Svetskom bankom kako bi utvrdio na koji način je najbolje osigurati tehničku pomoć o tim temama.

88. Treba preduzeti korake za razvoj međubankarskog monetarnog tržišta i repo tržišta i za produblјivanje sekundarnog tržišta državnim obveznicama. MMF (MCM) je već dao komentare na nacrt zakona o repo transakcijama, dok su drugi pružaoci usluga TP (Trezor SAD, Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD)) takođe dali preporuke u tom kontekstu. Slično tome, drugi pružaoci usluga TP su ili u boljem položaju da pruže doprinose o produblјivanju tržišta državnih obveznica ili su već dali takav doprinos.

89. Važno je takođe naglasiti da će razvoj zdravijeg sektora osiguranja na osnovu preporuka iznesenih drugde u FSSR biti koristan razvoju tržišta kapitala. Na primer, osiguravajuća društva bi mogla igrati veću ulogu u pružanju likvidnosti sekundarnog tržišta za državne hartije od vrednosti (sada) i druge hartije od vrednosti (u budućnosti), dok bi zdravija osiguravajuća društva mogla ponuditi vlastite investicione proizvode (na taj način osiguravajući konkurenciju bankama i drugim igračima na tržištu kapitala).

C. Makroprudencijalna politika i nadzor sistemskog rizika

Osnovna dijagnostika

90. CBK je već preduzela važne korake ka operacionalizaciji okvira makroprudencijalne politike na Kosovu. Budući da stabilnost nije cilj koji se može lako okarakterisati kao operativni cilj, CBK je odabrala slediti praksu koju je pokrenuo Evropski odbor za sistemske rizike (ESRB) da ovaj cilj na visokom nivou pretvori u skup opiplјivijih

posrednih ciljeva. U okviru ESRB-a, svaki od ovih posrednih ciljeva usklađen je sa nizom pokazatelja rizika i instrumentima politike koji imaju potencijal ublažavanja rizika. CBK je dovršio ovaj posao za Kosovo i okvir je objavljen na veb stranici centralne banke. U prilog ovom radu CBK je takođe napravio neke značajne promene u svojim institucionalnim aranžmanima. Makroprudencijalni savetodavni odbor (MPAC) osnovan je 2016. radi procene sistemskih izgleda i pružanja preporuka Izvršnom odboru CBK-a o makroprudencijalnim političkim merama.

91. **Bez obzira na ove važne inicijative, ostaje još mnogo posla.** Treba ojačati institucionalne aranžmane za podršku makroprudencijalnoj politici. Sposobnost CBK-a da prepozna odgovarajuće makroprudencijalne politike putem nadzora i sistemskog praćenja rizika ometaju važni nedostaci u informacijama, kao i ograničenja u pogledu osoblja. Postoji rizik da će se ta pitanja kombinovati kako bi se odložile pravovremene mere politike.

Institucionalni aranžmani

92. **Efikasan okvir makroprudencijalne politike zahteva snažne institucionalne aranžmane.** Ti aranžmani moraju sadržati važna načela dobrog upravljanja koja osiguravaju zdravo odlučivanje podržano snažnim mandatima i ovlašćenjima. Takođe moraju olakšati redovnu razmenu informacija između agencija kako bi se moglo prikupiti celokupno uvažavanje rizika. Mora postojati dovoljno osoblja sa odgovarajućom ekspertizom, tako da se ove informacije mogu pregledati korišćenjem čitavog niza analitičkih metodologija.

93. **U pogledu mandata, CBK je dobro opslužen iz šire perspektive finansijske stabilnosti.** ZCB precizira da je osnovni cilj centralne banke „podsticanje i održavanje stabilnog finansijskog sistema, uključujući siguran, zdrav i efikasan sistem plaćanja“. Budući da je Kosovo u potpunosti ekonomija zasnovana na evru, cilj stabilnosti cena postavljen je kao dodatni, ali podređeni cilj. U primarnom zakonodavstvu nema reference na makroprudencijalne politike; ali svrhu, opseg i primenu makroprudencijalnih politika odobrio je Izvršni odbor u skladu sa svojim ovlašćenjima iz člana 36. ZCB-a. Ipak, CBK priznaje da postoji meritornost u daljem jačanju mandata makroprudencijalne politike tako što se izričito poziva na tu ulogu u primarnom zakonodavstvu.

94. **CBK je dobro opremljena u pogledu instrumenata politike.** ZB pruža CBK-u čitav niz političkih instrumenata za mikroprudencijalne svrhe. CBK smatra da ZB pruža dovoljnu fleksibilnost da se ovi instrumenti koriste i u makroprudencijalne svrhe. Ipak, CBK je svesna potrebe da makroprudencijalna politika osigura jači pravni osnov i predlaže to izmenama i dopunama ZB-a i pripadajućih propisa. Međutim, budući da će se izmenjeni

zakon odnositi samo na banke i makroprudencijalne politike moraju imati primenu na nivou sistema, bilo bi poželjnije da CBK dobije svoja ovlašćenja za omogućavanje putem amandmana na ZCB.

95. **Postojeće institucionalne aranžmane za podršku makroprudencijalnoj politici treba ojačati.** Uspostavljanje MPAC-a bio je važan korak napred u pogledu upravljanja oko makroprudencijalne politike. Međutim, samo odlučivanje je rezervisano malom Izvršnom odboru koji čine guverner i dva zamenika guvernera, od kojih nijedan nema izvršne odgovornosti za makroprudencijalni nadzor. Misija veruje da postoji jak slučaj za preispitivanje aranžmana upravljanja unutar CBK-a kako bi se osiguralo da su oni na odgovarajući način usklađeni sa primarnom misijom centralne banke u podršci finansijskoj stabilnosti i njenoj ulozi kao makroprudencijalnog autoriteta. U tome, CBK se takođe ohrabruje da preispita resurse za funkciju finansijske stabilnosti kako bi osigurala da li ide ukorak sa sve većim radnim opterećenjem koje dolazi od operacionalizacije makroprudencijalnog okvira politike. Ne radi se samo o broju zaposlenih, već i o osiguravanju produktivnog korišćenja vremena osoblja.

96. **Efikasan okvir finansijske stabilnosti može ostvariti koristi na osnovu saradnje između centralne banke i MF-a.** Na Kosovu, kako CBK reguliše sve finansijske institucije, saradnja sa Ministarstvom finansija prvenstveno se odnosi na pitanja upravljanja krizama. Ipak, važno je da se Ministarstvo finansija redovno informiše o izgledima za finansijski sektor i da ga ne iznenade događaji koji se odvijaju. Ti će se sastanci formalizovati uspostavljanjem međuagencijskog Nacionalnog odbora za finansijsku stabilnost, koji će se sastajati polugodišnje od kraja 2019. pa nadalje.

Praćenje sistemskog rizika

97. **Da bi ispunila svoje makroprudencijalne odgovornosti, CBK mora biti u mogućnosti da nadgleda sistemske rizike na Kosovu.** To nije lako jer je „sistemske rizike“ u praksi teško odrediti i kvantifikovati. Najočiglednije postoje, na primer, u obliku širokog raslojavanja u funkcionisanju finansijskog sistema, koji potencijalno uključuje veliki broj neuspeha finansijskih institucija. Međutim, efikasan okvir politike mora delovati preventivno, tako da se sistemski rizici rešavaju i ublažavaju pre kristalizacije na način koji šteti finansijskom sistemu i realnoj ekonomiji.

98. **Razvoj sistema ranog upozoravanja na Kosovu je izazovan zadatak.** Kreditna penetracija je i dalje niska po regionalnim standardima, a produbljivanje finansija je važan prioritet politike. Stoga se može pozdraviti dokaz da kredit raste po godišnjoj stopi većoj od 10 procenta omogućenoj niskim kamatama, ublažavanjem kreditnih standarda i upotrebom KFKG-a za podršku kreditiranju za MMSP-ove. Međutim, razlikovati zdravo finansijsko produbljivanje i potencijalno preveliki rast kredita nije lako. CBK-u nedostaje vrsta informacija o bilansima nefinansijskog sektora koja bi joj omogućila da formira napredniju procenu sistemskih rizika. CBK trenutno nije u stanju proceniti povećava li kreditni udeo

domaćinstava i korporacija i testirati njihove kapacitete za servisiranje duga. Posebna zabrinutost je neprozirnost tržišta nekretnina na Kosovu.

99. **Testiranje otpornosti na stres igra ključnu ulogu u makroprudencijalnoj analizi.** CBK preduzima redovne testove otpornosti na stres kako bi ocenila otpornost finansijskog sistema u pogledu solventnosti i likvidnosti kao odgovor na verodostojne, negativne ishode. Trenutno OEAFS i OBN preduzimaju vlastite stres testove koristeći odvojene scenarije. Testiranje otpornosti na stres OBN-a je mikro fokusirani postupak koji koristi pojedinačne bankarske podatke, dok je OEAFS makro fokusirani postupak. Dok se određena razmena informacija odvija između OBN-a i OEAFS-a, sami stres testovi sprovode se samostalno i oba uglavnom imaju oblik statičke analize osetljivosti. OBN takođe prima rezultate stres testa od poslovnih banaka, ali ne precizira scenarije niti potvrđuje njihove metodologije testiranja otpornosti na stres. Nijedno odeljenje ne preduzima detaljnu analizu mreže radi utvrđivanja potencijala za finansijsku zarazu na Kosovu.

Operacionalizacija okvira makroprudencijalne politike

100. **Iako CBK ima okvir makroprudencijalne politike, ona još uvek nije sprovela posebne mere politike.** MPAC se kvartalno informiše o sistemskim rizicima i izgledima za finansijski sistem. Do sada nije pronađen nijedan uverljiv razlog da se preporuči Izvršnom odboru da se trebaju preduzeti makroprudencijalne mere. Međutim, trajni rast kredita i znakovi pooštavanja likvidnosnih uslova sugerišu misiji da bi moglo biti pravovremeno razmotriti upotrebu nekih od instrumenata u paketu instrumenata makroprudencijalne politike.

Glavne preporuke

Institucionalni aranžmani

101. **Trenutni institucionalni aranžmani nisu dobro usklađeni sa primarnim ciljem CBK-a u okviru ZCB-a o podsticanju i održavanju finansijske stabilnosti.** Donošenje odluka, koje je rezervisano za Izvršni odbor, razdvaja se iz procesa unutar CBK-a za nadzor i procenu sistemskih rizika i formulisanje odgovarajućeg makroprudencijalnog odgovora politike. Misija je mišljenja da bi mandat za finansijsku stabilnost CBK-a bio ojačan uspostavljanjem Odbora za finansijsku stabilnost za odlučivanje, kojim će predsedavati guverner, a koji će se sastojati od rukovodilaca i neizvršnih članova sa relevantnom ekspertizom. Alternativni pristup bi bio proširivanje sastava postojećeg Izvršnog odbora.

102. **Više resursa treba posvetiti analizi finansijske stabilnosti.** CBK mora biti sigurna da ima dovoljno osoblja sa odgovarajućom obukom i ekspertizom da u potpunosti podrži mandat za finansijsku stabilnost.

Rezultati OEAFS-a se trebaju preispitati kako bi se osiguralo da su ciljani i precizni. Izveštaj o finansijskoj stabilnosti trebao bi biti dalje pojednostavljen.

103. ZCB treba izmeniti da se izričito predviđa funkcija makroprudencijalne politike. Trenutno je namera da se makroprudencijalne politike usvoje u okviru izmenjenog zakona o bankama, ali s obzirom na to da makroprudencijalna politika mora imati primenu na nivou sistema, preferira se odredba unutar ZCB-a.

Praćenje sistemskog rizika

104. CBK bi trebala izvršiti potpuni pregled nedostataka makroprudencijalnih podataka i razviti strategiju za njihovo otklanjanje. Najzastupljeniji jaz odnosi se na imovinu u kojoj nisu dostupne značajne informacije o izgradnji, transakcijama i cenama. Da bi se ubrzao napredak, tim misije preporučuje formiranje međuagencijske radne grupe koja se sastoji od CBK-a, MF-a, KAS-a i Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja. Takođe treba uključivati predstavnike udruženja za industriju nekretnina. Radna grupa trebala bi pregledati sve informacije koje su trenutno dostupne u vezi sa nekretninama, identifikovati nedostatke u informacijama i podacima, utvrditi na koji način ih je najbolje rešiti i - radeći na tome - utvrditi koje konkretne tehničke pomoći MMF-a mogu pomoći u zatvaranju istih.

105. CBK bi trebao istražiti načine na koje će bolje iskoristiti informacije prikupljene iz KR-a. Postoji prostor da se iskoriste postojeći podaci za izračunavanje podrazumevanih stopa i gubitka zbog neispunjavanja obaveza. CBK bi mogao koristiti podatke KR-a za izračunavanje koeficijenta kredita i vrednosti (LTV) i duga i prihoda (DTI) u svrhu makroprudencijalne politike. CBK bi takođe mogao koristiti informacije iz KR-a za dobijanje zbirnih statistika zaduživanja (kredit prema vrsti pravnog lica, regionu, svrha i vrsta aktivnosti, prosečni iznos glavnice, prosečna kamatna stopa, valutni sastav, prosečno dospeće itd.) i učiniti ih dostupnim javnim i finansijskim institucijama.

106. CBK bi trebao pomnije pratiti kretanja u bilansima nefinansijskog sektora. Prekomerni leveridž u bilansima domaćinstava i korporativnog sektora povećava opasnosti od preteranog rasta kredita. Međutim, velika veličina neformalnog sektora na Kosovu ograničava količinu informacija koje se mogu izvući iz nacionalnih računa. Iz tog razloga, CBK bi trebao istražiti upotrebu anketa u konsultaciji sa KAS-om, uključujući trenutnu Anketu o budžetu domaćinstava i predstojeću statistiku o istraživanju prihoda i života u domaćinstvima. STA pruža TP za razvoj sektorskih finansijskih računa i bilansnih statistika, uključujući nefinansijski sektor.

107. CBK mora poboljšati svoje kompetencije za testiranje otpornosti na stres. Saradnja na ovom području između OEAFS-a i OBN-a treba intenzivirati. OEAFS bi trebao preuzeti vlasništvo nad izradom scenarija, zasnivajući se na svojoj sistemskoj i makroekonomskoj perspektivi, pri čemu OBN doprinosi znanju specifičnim za banke kako bi pomoglo u proceni osetljivosti kreditnih portfolia na makroekonomske uslove. OEAFS bi imao koristi od određene pomoći u korišćenju makrofinansijskog modeliranja kako bi se pomoglo u generisanju i kvantifikovanju nepovoljnih scenarija.

Oba odeljenja bi imala koristi od određenih smernica o efikasnoj upotrebi modela za testiranje otpornosti na stres, prelazeći dalje od statičke, jedinstvene analize i analize osetljivosti.

108. **CBK se ohrabruje da produbi analizu mreže.** Iako su međusobne veze u finansijskom sistemu trenutno prilično ograničene, iste će se vremenom povećavati kako nebankarski sektor, posebno penzije, raste. Važno je i da CBK produbi analizu protoka sredstava između bilansa finansijskog sektora i nefinansijskog sektora, uključujući vladu.

Operacionalizacija okvira makroprudencijalne politike

109. **CBK bi trebala koristiti makroprudencijalne politike da bi postigla bolji kvalitet potrošačkih kredita.** Potrošački kredit poslednjih godina snažno raste po prosečnoj godišnjoj stopi od oko 11 procenata. Međutim, CBK ima vrlo ograničen uvid u bilans stanja domaćinstava koji bi joj omogućio da proceni promene leveridža i kapacitet za otplatu duga. Možda će se meritornost postići u uvođenju ograničenja LTV, DTI ili otplate duga prema dohotku (DSTI) kako bi se osiguralo da su sistemi upravljanja kreditom banaka konzervativno usklađeni sa netransparentnošću kreditnog okruženja na Kosovu.

110. **Likvidnosni rizici moraju biti zadržani.** Upućivanje na veliku likvidnost može biti pogrešno s obzirom na nepostojanje aktivnog sekundarnog tržišta domaćih državnih hartija od vrednosti. Bilo kakve promene stanja likvidnosti bankarskog sistema moraju se pažljivo pratiti. CBK će ojačati upravljanje likvidnošću banaka uvođenjem LCR-a i neto stabilnog koeficijenta finansiranja kao dela planirane primene zahteva Bazel III. Konačno, CBK mora da podstiče razvoj međubankarskog repo tržišta na Kosovu; koristan korak u tom pravcu biće planirano uvođenje repo jedinice centralne banke.

111. **Preduzevši korake da formalno identifikuje domaće sistemski važne banke, CBK bi trebalo da nastavi sa kapitalnim zahtevom.** Za banke koje već imaju kapital koji znatno prelazi minimalne potrebe, ovo prilagođavanje neće imati trenutni efekat. Ali to će pomoći boljem usklađivanju regulatornih zahteva sa procenom CBK-a o doprinosu velikih banaka ukupnom sistemskom riziku.

D. Upravljanje finansijskom krizom

112. **FSAP iz 2012. napomenuo je da je Kosovo postiglo značajan napredak u pogledu aranžmana za upravljanje finansijskim krizama u prethodnih nekoliko godina.** U ZCB-u su predviđene odredbe o sporazumu ELA; izmenjeni zakon o bankama uključuje poboljšanja u okviru za sanaciju banaka; postojao je uski mandat („paybox“) FODK; a osnovan je Nacionalni odbor za finansijsku stabilnost i krizno upravljanje (NOFSKU) radi podsticanja izrade i primene nacionalnog plana za upravljanje krizama.

113. FSAP je pružio niz preporuka za dalje jačanje okvira za upravljanje krizama.

One su dopunjene naknadnim Izveštajem TP-a o „Planovima za nepredvidive situacije za pripremu i upravljanje kriznim situacijama“ u februaru 2014. Ove preporuke bile su fokusirane na brojna ključna pitanja, uključujući ograničenja na finansiranje iz ELA-a, potrebu za poboljšanjima u okviru za sanaciju banaka i važnost detaljnih aranžmana za spremnost na krizu i planiranje za nepredvidive situacije.

114. Ograničenja na finansiranje ELA-e proizlaze iz uvođenja evra na Kosovu. U tom pogledu, ZCB ograničava ELA na ukupne rezerve CBK-a (trenutno oko 50 miliona evra), kao i na posebni rezervni fond od 46 miliona evra koji je Trezor osnovao u tu svrhu. Budući da će to verovatno pokriti potrebe samo nekoliko malih banaka, TP MMF-a za planove za nepredvidive situacije i spremnost za krizu preporučio je da CBK definiše veću ciljnu veličinu i razmotri korišćenje bankarske premije za prikupljanje sredstava.¹⁹ Takođe je primećeno da je potrebno još mnogo posla za potpunu operacionalizaciju ELA-e. Zahtevi za kolateralom bili su previše restriktivni, nisu postojali prethodno pripremljeni standardni ugovori, niti je postojala utvrđena metodologija za identifikaciju solventnosti i održivosti nelikvidnih banaka. Kao odgovor, CBK je izmenio i pooštrio ELA propise kako bi uključio savet MMF-a, a SB FinSAC trenutno pruža tehničku pomoć o povezanim operativnim procedurama.

115. TP MMF-a procenio je postojeći režim rešavanja problema kosovskih banaka kao generalno prikladnim.

Ali primećena su potencijalna poboljšanja oko korišćenja transakcija kupovine i pripajanja, a takođe je istaknuta važnost promocije planiranja oporavka i sanacije - posebno za sistemski važne banke. Ova poboljšanja trebaju biti uključena u izmenjeni zakon o bankama.

116. Bilo je potrebno mnogo rada oko spremnosti na krizu i upravljanja krizama.

Posebno se smatralo važnim osigurati da Vlada razume svoju ulogu u vreme finansijske krize i da su uspostavljene mere kojima bi se minimizirali i, nadamo se, izbegli bilo kakvi pozivi na javna sredstva u svrhu rešavanja. Očekivalo se da će tripartitan NOFSKU koji je uspostavljen 2011. godine preuzeti vodeću ulogu u ovom radu. Ovim bi trebao predsedavati guverner CBK-a, a treba uključiti ministra finansija i predsedavajućeg Odbora za budžet i finansije Skupštine. U ovom slučaju, NOFSKU nikada nije operacionalizovan.

117. Vlasti su nedavno revidirale NOFSKU i izvršile neke važne promene. Sastav je prepravljen. Guverner će ostati predsedavajući a ministar finansija član, ali neće biti predstavnika iz zakonodavne vlasti. Umesto toga, ostali članovi biće predsedavajući

¹⁹ Izveštaj za TP MMF-a MCM-a o „Planovima za nepredvidive situacije za spremnost i upravljanje kriznim situacijama“, David Parker (šef misije MCM-a), Pamela Madrid (EUR) i Javier Bolzaro (eksterni stručnjak MCM-a), marta 2014. godine.

CBK-a MPK-a i direktor budžeta MF-a; u kriznim vremenima, pridružice im se i generalni direktor FODK-a. Odbor će biti preispitan kao Odbor za finansijsku stabilnost i krizno upravljanje (OFSKU), a ne kao NFSC kako bi se odrazio prekid veze sa Odborom za budžet i finansije Skupštine. OFSKU će se sastajati polugodišnje (a ne tromesečno, kako je prvobitno bilo zamišljeno) sa prvim sastankom zakazanim za četvrti kvartal 2019. OFSKU će podržati radna grupa koju će činiti šest visokih rukovodilaca iz CBK-a, MF-a, i FODK-a. Oni će se takođe sastajati dva puta godišnje. OFSKU će biti uspostavljen bilateralnim Memorandumima o razumevanju, a ne preko zakonodavstva. Možda bi se preferirala jača pravna osnova, jer Memorandumima o razumevanju koji podupiru NOFSKU nisu uspjeli da operacionalizuju taj odbor.

118. **FSSR ne predlaže TP MMF-a za potrebe upravljanja krizama.** To je zato što SB FinSAC trenutno pruža obimnu TP u ovoj oblasti. Trenutni rad FinSAC-a fokusiran je na operacionalizaciju okvira ELA-e i aktiviranje OFSKU-a. Opšti je cilj povećati opštu spremnost na krizu među vlastima i olakšati izradu obveznika za krizu koji će detaljno opisati postupak donošenja odluka. Očekuje se da će projekat FinSAC takođe raditi sa FODK-om na premijama zasnovanim na riziku i, po mogućnosti, na MoR-u između CBK-a i FODK-a.

E. Uticaj finansijskog produblivanja na finansijsku stabilnost

Osnovna dijagnostika

119. **Uprkos različitim političkim inicijativama, Kosovu nedostaje sveobuhvatna nacionalna strategija o finansijskoj inkluziji.** CBK je razvila strategiju za zaštitu klijenata i finansijsku pismenost koja vodi ka uspostavljanju Odeljenja za žalbe unutar centralne banke. Nedavni program finansijske edukacije CBK-a bio je namenjen širokoj populaciji i finansijskim institucijama partnera. Ipak, ne postoji sveobuhvatna strategija finansijske inkluzije na nacionalnom nivou; takva bi strategija omogućila bolje praćenje i evaluaciju različitih inicijativa i njihovog uticaja, uključujući na finansijsku stabilnost.

120. **Nedostupnost podataka ometa procenu finansijske inkluzije na Kosovu.** Vlasti ne objavljuju nikakve statistike o finansijskoj inkluziji putem interneta.²⁰ Konkretno, vlastima nedostaju podaci o finansijskom pristupu i potrebama MMSP-ova, kao i o stanju finansijske inkluzije žena i stanovnika ruralnih područja. Kosovo nije uključeno u bazu podataka FinStats Svetske banke, što otežava strukturno ispitivanje i međunarodno upoređivanje.

121. **U poslednje vreme banke su smanjile svoje učešće u finansijskoj inkluziji, dok su MFI-ovi i NBF-ovi brzo rasli da bi popunili jaz.** U poslednjoj godini neke su

²⁰ Umesto toga, do sada se podaci o finansijskoj inkluziji na Kosovu uglavnom mogu naći u bazama podataka MMF-a i SB-a.

banke prestale davati kredite u malim iznosima na osnovu troškova i koristi. Banke su takođe zatvorile neke filijale i prešle na online bankarstvo. U međuvremenu, MFI-ovi i NBFi-ovi brzo se šire kako bi popunili jaz koji su ostavile komercijalne banke - ukupno novi krediti MFI-ova i NBFi-ova porasli su za 122 procenta između 2015. i 2018., dok je nepodmireni dug porastao za 114 procenta.

122. Iako su vlasti ostvarile napredak u pravnom okviru, upotreba elektronskog plaćanja i kartica nije rasprostranjena, a mobilno plaćanje praktično ne postoji. Sve isplate centralne Vlade sada se obrađuju elektronskim putem. CBK je pripremio niz zakona, propisa i uputstava za poboljšanje zaštite klijenata i regulisanje cene kamata. Vlasti rade na izradi propisa o korišćenju elektronskog novca.²¹ Međutim, samo 24 procenta odraslih koristi elektronsko plaćanje na Kosovu, dok manje od 2 procenta koristi mobilne telefone za plaćanje računa, a manje od 1 procenat koristi mobilne telefone za prenos novca. Usluge mobilnog plaćanja i plaćanja digitalnim novčanikom nisu dostupne na Kosovu, a upotreba elektronskog potpisa i dalje nije dozvoljena.

123. KFKG je fokalna tačka za rešavanje finansijskih potreba MMSP-ova, ali učešće MFI-ova i NBFi-ova još uvek je ograničeno zbog pravne nesigurnosti. Kao nezavisna institucija, KFKG izdaje garancije za kreditni portfolio finansijskim institucijama, pokrivajući do 50 procenata rizika za kredite MMSP-ovima. Od februara 2019. kapital KFKG -a dostigao je 15,9 miliona evra, a kumulativni iznos kreditnog portfolija koji je odobrio KFKG dostigao je 93,8 miliona evra. Većina banaka učestvuje u programu kreditne garancije KFKG-a, koji je registrovao 2.409 kredita od februara 2019. Međutim, do sada se samo jedan NBFi pridružio programu kreditnih garancija KFKG-a, što odražava neizvesnost u pogledu budućeg pravnog statusa MFI-ova.

124. Predlog za konverziju nevladinih MFI-ova u akcionarska društva nije uspeo. Zbog nasleđenih razloga, 10 od 12 MFI-ova i 3 od četiri najboljih MFI-ova (koji čine 90 procenata tržišnog udela) na Kosovu su NVO-ovi. Iako je status NVO-a možda bio potreba u ranim danima, on sve više postaje ograničenje razvoja mikrofinansijskog sektora. CBK, industrija MFI i Svetska banka zalagali su se za konverziju MFI-ova koji su NVO u akcionarska društva kako bi se omogućile nove investicije i rast. Međutim, odredbe ZB-a iz 2012. (koji je predviđao konverziju) proglašene su neusklađenim sa ustavom od strane Ustavnog suda (jer bi se kapital NVO-a, kada ga osiguravaju donatori, preneo na nova privatna akcionarska društva). Novi nacrt zakona o MFI-ovima i NBFi-ovima ne bavi se pitanjima koja je pokrenuo Ustavni sud. Pored toga, nacrt zakona o MFI-ovima i NBFi-ovima nije kompatibilan sa zakonom o poslovnim organizacijama i zakonom koji uređuje NVO-ove - zakon o poslovnim organizacijama još uvek zabranjuje nevladinim organizacijama da poseduju akcije

²¹ Uz podršku SECO-a i Svetske banke u okviru programa doznaka i plaćanja.

u akcionarskim društvima i društvima sa ograničenom odgovornošću, dok je zakon o NVO-ovima izmenjen kako bi se omogućio prenos imovine među nevladinim organizacijama, ali nije upućen na odluku Ustavnog suda. Ovo dugotrajno pitanje o pravnom statusu nevladinih organizacija MFI-ova stvara nesigurnost i rizike.

125. Iako sveukupna kretanja u finansijskoj inkluziji predstavljaju ograničen sistemski rizik, vlasti moraju pomno nadgledati pružaoce kratkoročnih kredita. Čini se da nedavni porast kreditiranja od strane MFI-ova odražava odluku komercijalnih banaka da se povuku sa tržišta malih kredita. Odnos NPL-a za sektor mikrofinansiranja u 2018. bio je rekordno nizak od 2,4 procenta,²² a za sada nisu podneseni zahtevi KFKG-u. Pošto mikrofinansijski sektor predstavlja samo 4 procenta ukupne imovine finansijskog sistema na Kosovu, uticaj finansijske stabilnosti na ceo finansijski sistem je mali. Ipak, u prošloj godini su jedan novi MFI i jedan novi NBFi počeli da nude male, brze, kratkoročne kredite sa visokim kamatama.²³ Nedavna ispitivanja CBK-a na licu mesta otkrila su da dve institucije naplaćuju znatno veće kamatne stope od onih navedenih u prvobitnom poslovnom planu, što je dovelo do penala i pismenih upozorenja.²⁴ Iako je ukupni iznos kombinovanog kredita od dve institucije mali (manje od 5 miliona evra), rastući NPL-ovi mogu izazvati socijalne nemire s obzirom na bazu klijenata.²⁵ CBK mora pažljivo pratiti kretanja u ovoj oblasti, promovisati finansijsku pismenost po pitanju kratkoročnih kredita i jačati finansijsku zaštitu potrošača.

Glavne preporuke

126. Uspostaviti nacionalnu strategiju za finansijsku inkluziju koja bi omogućila praćenje i evaluaciju rizika finansijske stabilnosti povezanih sa finansijskim produbljanjem. Takva strategija finansijske inkluzije trebalo bi da sadrži nekoliko institucija pored CBK-a, uključujući ministarstva finansija, trgovine i pravde, kao i poslovna udruženja, i omogućila bi uspostavljanje mehanizama za praćenje napretka i evaluaciju učinka inicijativa politike finansijske inkluzije. Trenutne inicijative CBK-a o finansijskoj pismenosti mogle bi zauzvrat biti utvrđene u nacionalnu strategiju za finansijsku inkluziju. Poboljšanje finansijske pismenosti takođe bi moglo postaviti temelje za razvoj tržišta hartija od vrednosti u budućnosti.

127. Popuniti nedostatke u pogledu podataka koji se odnose na finansijski pristup i potrebe i pružiti sve relevantne podatke o finansijskoj inkluziji na namenskoj veb stranici —

²² To delom može odražavati značajno davanje kredita bez roka dospeća, s tim da su NPL-ovi preusmereni kao novi zajmovi.

²³ Tipični kredit iznosi 200 evra tokom sedam dana po godišnjoj kamatnoj stopi od 100 do 200 procenata. Jedina potrebna dokumentacija je lična karta, a postupak odobravanja kredita traje manje od pola dana.

²⁴ U CBK-u, nadzor MFI-a i NBFi-a sprovodi OBN-a. Šef Odseka za nadzor MFI-a i NBFi-a blisko saraduje sa direktorom OBN-a na nadzoru MMF-ova i NBFi-ova.

²⁵ Na primer, novi NBFi trenutno ima 3.000 klijenata.

Izgradnja varijabli finansijske inkluzije pružila bi sveobuhvatniju sliku stanja finansijske inkluzije i doprinela budućoj nacionalnoj strategiji finansijske inkluzije u pogledu izrade, praćenja i evaluacije. Konkretno, trenutno nema podataka o pristupu finansiranjima i potrebama finansiranja MMSP-ova, žena i stanovnika ruralnih područja. Vlasti su mogle pregledati sve dostupne podatke o finansijskoj inkluziji, uključujući i informacije koje pružaju međunarodne institucije, i iste objaviti na jedinstvenoj veb stranici.

128. Kako se finansijsko produblјivanje nastavlja, dalje poboljšati prikupljanje podataka od strane KR-a u CBK-u i koristiti podatke o kreditnoj istoriji za potrebe finansijske stabilnosti. Visoko funkcionalni javni KR beleži kreditne izloženosti i pravnih i fizičkih lica. KR bi mogao imati koristi od uključivanja inkluzivnijih podataka o kreditnoj istoriji, kao što su računi za komunalije, kao i vrednovanje kreditne sposobnosti kao usluge sa dodatom vrednošću kako bi se bankama i drugim finansijskim institucijama pomoglo u proceni kreditne sposobnosti zajmoprimaca.

129. Unaprediti propise i tehničku spremnost za mobilno plaćanje i elektronski potpis. Usluge mobilnog plaćanja i plaćanja digitalnim novčanikom promovišu finansijsku inkluziju i smanjuju troškove pristupa finansiranjima, a takođe pomažu regulatoru da prati protok sredstava i otkriva nezakonite aktivnosti. Oslanjanje na elektronski potpis poboljšalo bi efikasnost i sigurnost primene ugovora.

130. Doneti nacrt zakona o MFI-ovima i NBFI-ovima i pojasniti usluge koje MFI-ovi mogu pružiti. Donošenjem zakona biće uklonjena pravna nesigurnost, a MFI-ovi i NBFI-ovi će se da učestvuju u programu kreditne garancije KFKG-a. Važno je razjasniti usluge u kojima je MFI-ovima dozvoljeno da učestvuju; posebno bi novi zakon mogao odgovoriti na zahteve MFI-ova za pružanjem usluga transfera (slično uslugama Western Union-a) i usluga digitalnog plaćanja trgovcima.

131. Uskladiti zakone koji se odnose na pravni status MFI-ova i odmah se pozabaviti pitanjem konverzije MFI-ova, koji su NVO, koordinišući sa svim zainteresovanim stranama. Vlasti moraju saradivati sa drugim akcionarima na usklađivanju relevantnih zakona i rešavanju pitanja koje je pokrenuo Ustavni sud kako bi se osigurala konverzija MFI-ova, koji su NVO, u subjekte privatnog sektora bez odlaganja.

III. MAPA PUTA ZA TEHNIČKU POMOĆ

132. Mapa puta za TP predlaže TP za rešavanje rizika i ranjivosti u finansijskom sistemu. Na osnovu analize rizika i ranjivosti i postojećih nedostataka, mapa puta za TP razvija prioritetni skup mera koje vlasti moraju preduzeti kako bi se rešile ove ranjivosti i ojačao finansijski sistem. U integrisanoj tabeli ona predstavlja glavne strateške preporuke i prateću tehničku pomoć za rešavanje glavnih rizika i ranjivosti utvrđenih osnovnim dijagnostičkim pregledom. Glavna tabela uključuje:

- **Aktuelno područje:** područja obuhvaćena misijom.

- **Ključne rizike i ranjivosti:** oni koji su utvrđeni dijagnostikom FSSR-a sa velikom verovatnoćom uticaja na dobro funkcionisanje finansijskog sistema ako ostanu nerešeni, a koji će imati koristi od ciljanog TP-a.
- **Strateški ciljevi:** oni ciljevi koji su neophodni da bi se smanjile gore navedene ključne ranjivosti.
- **Aktivnosti TP-a:** one aktivnosti preduzete za postizanje strateškog cilja u predloženom vremenskom roku. Većina ovih aktivnosti predviđa se od strane MMF-a (uglavnom MCM-a, ali i STA-a i PO-a); u nekim slučajevima su identifikovane druge organizacije koje bi mogle biti bolje u pružanju podrške, poput SB-a.
- **Odgovorna agencija:** ona odeljenja/institucije koje su prvenstveno odgovorne za sprovođenje TP-a.

Fokus mape puta za TP u velikoj je meri imao koristi od diskusija sa CBK-om i komentara različitih funkcionalnih odeljenja MCM-a, EUR, PO, STA i Svetske banke. Rezime mape puta za TP predstavljen je u nastavku; sveobuhvatna mapa puta za TP predstavljena je u Aneksu II.

Tabela 2. Kosovo: Rezime glavnih aktivnosti za mapu puta za TP

Ključni nedostaci u pogledu različitosti	Strateški ciljevi i preporuka	Glavne aktivnosti	Prioritet	Vremenski okvir
Nedostaci u upravljanju Centralnom bankom	Poboljšati upravljačke strukture i efikasnost donošenja odluka	Pregledati strukturu upravljanja i odgovornosti CBK-a	V	KR
		Pregledati efikasnost tela koja donose odluke CBK-a		
Nadzorni i regulatorni nedostaci u bankarskom sektoru	Ojačati regulatorni okvir u pogledu CRDIV/Bazel III	Pratiti sprovođenje CRDIV/Bazel III	V	SR
		Obezbediti potrebnu obuku osoblja CBK-a		
	Poboljšati procenu likvidnosnog rizika	Razviti adekvatnije pokazatelje likvidnosti i model testiranja	V	OD
		Obučiti osoblje o celokupnom modelu		
Poboljšati procenu kreditnog rizika banaka	Razviti instrumente i pokazatelje za detaljniju procenu kreditnog rizika i kreditnog tržišta na osnovu detaljnih podataka iz KR-a	SV	SR	
	Obučiti osoblje o instrumentima i pokazateljima			
Nadzorni i regulatorni nedostaci u sektoru osiguranja	Poboljšati nadzor nad tržišnim ponašanjem	Razviti revidirani regulatorni okvir i priručnik za nadzor	SV	SR
		Obezbediti potrebnu obuku osoblja CBK-a		
	Poboljšati nadzornu intervenciju	Razviti eskalirajuće nadzorne mere	V	KR
		Obučiti osoblje za postupke nadzora		
Prestanak oslanjanja na osoblje CBK-a za	Pomoći u daljem razvoju praksi upravljanja krizama	SV	SR	
	Obučiti osoblje za upravljanje krizama u sektoru			
Krenuti prema nadzoru koji se zasniva na riziku	Obučiti osoblje tehnikama nadzora na licu mesta	V	KR	
	Omogućiti osposobljavanje na radnom mestu vezano za			
Nerazvijena tržišta kapitala	Određiti prioritete	Uspostaviti radnu grupu među agencijama i pružiti tekuće smernice	S	SR
	Osigurati zdrav regulatorni okvir	Izraditi ključne delove zakona o tržištima kapitala	S	DR
	Pripremiti nadzorni organ za nadzor	Obučiti osoblje za povećanje kapaciteta u CBK-u	S	SR
	Stvoriti zdravu osnovu za aktivnosti	Osigurati postojanje predušlova za aktivnost tržišta kapitala	S	DR
Nedostaci u upravljanju finansijskom stabilnošću i praćenju sistemskog rizika	Omogućiti CBK-u eksplicitni MaPP mandat	Izmena i dopuna ZCB-a kako bi se uključio eksplicitni mandat za upotrebu prudencijalnih instrumenata za	SV	DR
	Osigurati dovoljno stručno osoblje za finansijsku stabilnost	Razviti strategiju o LJR-u kako bi se zadovoljile potrebe za obukom osoblja, uključujući u područjima testiranja	V	OD
	Identifikovati izvorne podatke za indekse cena nekretnina	Uspostaviti međuagencijsku radnu grupu za nekretnine radi razvoja strategije za praćenje podataka o nekretninama i zatvaranje nedostataka u podacima	SV	KR
	Poboljšati analizu mreže i veštine testiranja otpornosti na stres	Poboljšati metodologije za testiranje otpornosti na stres i razviti mrežnu analizu	SV	SR
Nedovoljan pregled inicijativa za finansijsku inkluziju	Efikasno pratiti rizike po finansijsku stabilnost usled finansijskog produbljivanja	Uspostaviti nacionalnu strategiju za finansijsku inkluziju	V	KR
Neadekvatna finansijska statistika za procenu rizika i ranjivosti finansijske stabilnosti	Pojačati monetarnu i finansijsku statistiku	Osigurati metodološku usklađenost sa međunarodnim standardima	SV	SR
		Izraditi sektorske finansijske račune i bilansne statistike	SV	DR
	Započeti zatvaranje informativnih jaza oko tržišta nekretnina	U zavisnosti od dostupnosti podataka, izraditi statističke serije o građevinskoj aktivnosti i prometu nekretninama	SV	DR

Vremenski okvir: OD: < 6 meseci; KR: < 12 meseci; SR: 12 do 24 meseca; DR: 24 meseca do 48 meseci.

Legenda			
Vremenski okvir	Vremenski	Prioritet	
Odmah (OD)		Visok	
Kratkoročni (KR)		Srednje visok	
Srednjoročni (SR)		Srednji	
Dugoročni (DR)			

ANEKS I. PROCENA STATISTIKE FINANSIJSKOG SEKTORA

Monetarna i finansijska statistika (MFS) i pokazatelji finansijskog stanja (FSI) su dva ključna skupa statistika koje je MMF prikupio i distribuira putem svog Odeljenja za statistiku (STA), a koji su korisni za analizu stabilnosti finansijskog sektora. Pored toga, MMF je razvio bilansni pristup (BSA) sastavljajući ključne sektorske bilanse u ekonomijama zemalja članica kao polazište za dijagnostifikovanje rizika i potencijalnih kanala prenosa šokova, utvrđujući fazu za dublju analizu.²⁶

Ova beleška, koju je STA pripremio u sedištu MMF-a (HQ-ovi), ima za cilj da predstavi status MFS-a Kosova, FSI-ova kao i osnovne skupove podataka za izgradnju BSA matrice.

A. Pokazatelj finansijskog stanja

FSI-ovi su pokazatelji trenutnog finansijskog stanja celokupnog sektora finansijskih institucija u zemlji, kao i korporativnog sektora i sektora domaćinstava koji su klijenti finansijskih institucija. Kao podrška makroprudencijalnoj analizi, metodologija predložena u *Vodiču za pripremu podataka*²⁷ FSI-a MMF-a obuhvata i agregisane podatke o pojedinim institucijama i pokazatelje koji su reprezentativni za tržišta na kojima posluju finansijske institucije.

OBN CBK-a mesečno prijavljuje FSI-ove STA-u putem Nacionalne stranice sažetka podataka.²⁸ FSI-ovi koji uključuju svih 12 osnovnih pokazatelja i 8 podstaknutih pokazatelja za primaocce depozita (DT-ovi) objavljuju se na FSI-ovoj veb stranici MMF-a. Pogledajte Tabelu AI.1 za listu trenutno prijavljenih FSI-ova za DT-ove koje je objavio CBK..

Definicije FSI-a uglavnom su u skladu sa smernicama MMF-a, ali su utvrđeni neki nedostaci. Za obračun nekvalitetnih kredita u odnosu na ukupne kredite, kao važan pokazatelj kvaliteta kredita, Kosovo koristi kriterijum od 90 dana koji je u skladu sa preporukama *FSI vodiča*. Jedno od glavnih problema odnosi se na meru likvidnosti (likvidna imovina), koja trenutno uključuje državne dužničke hartije od vrednosti. Međutim, kako na Kosovu ne postoji sekundarno tržište takvih hartija od vrednosti, a državne dužničke hartije od vrednosti ne smatraju se likvidnim, likvidna imovina treba isključiti državne dužničke hartije od vrednosti za obračun FSI-ova. Ova bi promena uticala na dva FSI-ova, likvidnu imovinu u odnosu na ukupnu imovinu (koeficijent likvidne imovine) i likvidnu imovinu u odnosu na kratkoročne obaveze.

²⁶ Videti dokument o politici MMF-a, jun 2015., „Analiza bilansa u nadzoru fondova,” <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2015/061215.pdf>.

²⁷ Videti Vodič za pripremu podataka Pokazatelja finansijskog stanja MMF-a, mart 2006, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/index.htm>.

²⁸ Videti Nacionalnu stranicu sa sažetkom podataka za Kosovo, <https://bqk-kos.org/nsdp/>.

Aneks I Tabela 1. Pokazatelji finansijske	stabilnosti						
	(u procentim a)	za primaocce depozita		2017	2018Q1	2018Q2	2018Q3
		2015	2016				
		Osnove konsolidacije					
Glavni pokazatelji							
Regulatorni kapital za rizikom ponderisanu imovinu	DC	19.0	17.9	18.1	18.1	17.4	16.1
Regulatorni kapital Tier 1 za rizikom ponderisanu imovinu	DC	16.7	15.9	16.2	16.2	15.7	14.6
Loši krediti za koje postoje neto rezerve za kapital	DC	3.0	2.0	1.1	1.2	1.4	1.6
Loši krediti do ukupnog bruto kredita	DC	6.2	4.9	3.1	2.9	2.8	2.8
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Rezidenti	DC
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Primalac depozita	DC	-	-	-	-	0.1	0.0
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Centralna banka	DC	-	-	-	-	0.0	-
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Druge finansijske korporacije	DC	0.4	0.4	0.2	0.2	0.3	0.2
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Opšta Vlada	DC	-	-	-	-	0.0	-
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Nefinansijske korporacije	DC	65.7	63.8	63.6	63.5	63.6	63.3
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Drugi domaći sektori	DC	33.9	35.8	36.2	36.3	36.1	36.4
Sektorska raspodela ukupnih kredita: Nerezidenti	DC	0.0	0.0	0.0	0.0	2.2	2.6
Prinos na imovinu	DC	2.6	2.5	2.8	2.4	2.5	67.2
Prinos na kapital	DC	23.7	20.5	22.1	18.6	19.0	48.0
Kamatna marža u odnosu na bruto dohodak	DC	75.8	75.3	71.2	74.5	79.5	78.8
Nekamatni rashodi u odnosu na bruto dohodak	DC	51.6	46.7	46.5	48.0	49.4	47.9
Likvidna imovina u odnosu na ukupnu imovinu (odnos likvidne imovine)	DC	29.2	31.7	28.9	27.2	24.8	36.3
Likvidna imovina u odnosu na kratkoročne pasive	DC	37.3	41.5	38.2	35.9	33.2	12.1
Neto otvorena pozicija u devizama u odnosu na kapital	DC	1.8	4.4	1.2	1.7	1.7	1.0
Podstaknuti pokazatelji							
Kapital u odnosu na aktivu	DC	12.2	12.1	12.6	13.1	13.0	12.1
Velike izloženosti u odnosu na kapital	DC	63.5	65.6	81.7	77.3	77.3	83.6
Pozicija bruto aktive u finansijskim derivatima u odnosu na kapital	DC	-	-	-	-	-	-
Pozicija bruto pasive u finansijskim derivatima u odnosu na kapital	DC	-	-	-	-	-	-
Dohodak od trgovanja u odnosu na ukupni dohodak	DC	2.4	2.3	4.0	1.4	3.1	3.0
Troškovi osoblja za nekamatne troškove	DC	40.9	42.7	43.0	43.7	44.3	43.9
Raspon između referentnih kredita i stopa depozita	DC	7.7	6.0	5.5	5.6	5.3	5.6
Raspon između najviše i najniže međubankarske stope	NA	-	-	-	-	-	-
Depoziti klijenata u odnosu na ukupne (nebankarske) kredite	DC	130.3	130.4	124.4	121.3	113.8	117.5
Kreditni izraženi u stranoj valuti u odnosu na ukupne kredite	DC	0.3	-	-	-	0.2	0.1
Pasive izražene u stranoj valuti u odnosu na ukupne pasive	DC	3.7	3.6	4.6	4.8	4.9	4.7
Neto otvorena pozicija u vlasničkim instrumentima u odnosu na kapital	DC	-	-	-	-	-	-
	DC	-	-	-	-	-	-

Izvor: Procene osoblja MMF-

a

Napomena: "...” i “-“navesti

n.p.

Drugo veliko pitanje je revizija istorijskih podataka. OBN je nedavno promenio izvore

podataka za prikupljanje FSI-a iz kombinacije statističkih podataka i podataka o nadzoru skup podataka koji se zasniva isključivo na podacima o nadzoru, uglavnom zbog detaljnijih informacija u bilansu u skladu sa MSFI-ovima. Promena skupa podataka rezultirala je jazom u istorijskim podacima, iako relativno malom veličinom pre septembra 2018. STA preporučuje da CBK revidira istorijske podatke pre septembra 2018. na osnovu svih podataka o nadzoru kako bi se osigurala doslednost u vremenskoj seriji podataka. OBN je rešavao i druge manje probleme - iako čeka verifikaciju - u okviru STA-a za daljinsku TP iz HQ-a.²⁹

²⁹ Ta pitanja uključuju meru ukupnih bruto kredita koja bi trebala uključivati međubankarske kredite, kao i nebankarske kredite; i meru neto NPL-ova, koja bi trebala oduzeti samo posebne rezerve, ali ne i opšte rezerve.

Regulatorne i računovodstvene prakse DT-ova uglavnom su u skladu sa *FSI Vodičem*, koji se razlikuje od Bazelskih načela i Međunarodnih računovodstvenih standarda (MRS). Metapodaci FSI-a Kosova od jula 2010. godine pokazuju da su dva pokazatelja adekvatnosti kapitala (regulatorni kapital i osnovni redovni kapital tier 1), rizikom ponderisana imovina sastavljeni na osnovu regulatornog okvira Bazel I i II. Metode vrednovanja koje se koriste za vrednovanje osnovnih podataka zasnivaju se na MRS 39. STA preporučuje da CBK pruži aktuelne i celokupne metapodatke za objavljivanje na veb stranici MMF-a kada se dogode velike promene, posebno nakon planiranog uvođenja regulatornog okvira Bazel III i MSFI 9 u 2020. godini.

CBK trenutno sastavlja FSI-ove koristeći osnovu „domaće konsolidacije“, koja objedinjuje tokove i pozicije rezidentnih primalaca depozita sa njihovim rezidencijalnim filijalama i podružnicama koje uzimaju depozite. Iako FSI vodič preporučuje ili „prekograničnu, međusektorsku, domaću osnovu“ ili „domaću, kontrolisanu, prekograničnu, međusektorsku“ osnovu kao preferiranu osnovu konsolidacije, takođe pruža i domaću osnovu konsolidacije kao alternativu, kada rezidentni DT-ovi nemaju nerezidentne podružnice i kada postoji samo nekoliko ili uopšte ne postoje podružnice koje nisu pod nadzorom DT-a. To je slučaj sa Kosovom; prema metapodacima koji prikazuju institucionalnu pokrivenost FSI-om za DT-ove i druge finansijske korporacije (OFC-ovi) od 2018. godine, DT-ovi nemaju filijale ili podružnice koje posluju u inostranstvu ili podružnice bez DT-a uključene u izveštavanje FSI-ova. Međutim, ako te institucije postaju sve relevantnije, iako kratkoročno ili srednjoročno malo verovatno, CBK bi trebao razmotriti korišćenje „prekogranične, međusektorske, domaće osnovane osnove“ ili „osnove pod domaćim nadzorom, prekogranične, međusektorske” osnove konsolidacije.

Pored FSI-ova koje OBN prijavljuje STA-u, OEAFS u okviru CBK-a na svojim veb stranicama objavljuje odabrane FSI-ove kao deo *mesečnih informacija o finansijskom sistemu*.³⁰ Budući da su neke razlike, iako su relativno male, između ta dva skupa FSI-ova identifikovane, OBN razmatra i rešava metodološka pitanja u okviru STA-a za daljinsku TP iz HQ-a. Čini se da glavni izvor odstupanja proizlazi iz različitih skupova izvornih podataka koji se koriste za sastavljanje FSI-ova: OBN koristi samo nadzorne podatke o kojima izveštavaju komercijalne banke, dok OEAFS koristi kombinaciju nadzornih podataka i statističkih podataka koje pruža Odeljenje za statistiku (OS) CBK-a. Razlike u dva niza izvornih podataka uključuju isključenje međubankarskih kredita iz ukupnih bruto kredita (podaci o nadzoru) i isključenje banaka u likvidaciji iz populacije FSI obračuna za DT-ove (podaci o nadzoru). Dalje pojedinosti o izvorima odstupanja moraju se osigurati za tekuću daljinsku TP iz HQ-a. Pored toga, rešavanje ovih pitanja zahteva saradnju i kolaboraciju između OBN-a i OEAFS-a.

³⁰ Videti CBK, april 2019, „Mesečne informacije o finansijskom sistemu,” <https://bqk-kos.org/?id=271>.

B. Monetarna i finansijska statistika

CBK izveštava o monetarnim podacima upotrebom standardnih obrazaca izveštaja (SRF-ova) za centralnu banku (SRF 1SR) i druge depozitne korporacije (ODC-ove) (SRF 2SR) mesečno, dok za OFC-ove (SRF 4SR) kvartalno. Oni se uglavnom usklađuju sa konceptima i definicijama *Priručnika za monetarnu i finansijsku statistiku i Vodiča za kompilaciju monetarne i finansijske statistike iz 2016. godine*. Institucionalna pokrivenost od 2SR trenutno uključuje komercijalne banke, jedinu od *drugih depozitnih korporacija* koje postoje na Kosovu. Institucionalna pokrivenost od 4SR trenutno uključuje: mikrofinansijske institucije (čine 12,0 procenata ukupne imovine u sektoru od juna 2019. godine); osiguravajuća društva (8,6 procenata); penzione fondove (78,7 procenata); i agencije za prenos novca (0,8 procenata).³¹ Tabela AI.2 prikazuje strukturu sektora finansijske korporacije na Kosovu i relativnu važnost podsektora od meseca juna 2019. godine.

Aneks I Tabela 2. Struktura sektora finansijskih korporacija			
(od juna 2019. godine)			
Podsektor/Institucije	Ukupna imovina (u milionima evra)	Procenat podsektora	Procenat finansijskog sistema
Centralna banka			
Centralna banka Kosova	1,691		20.2
Druge depozitne korporacije			
Komercijalne banke	4,303		51.4
Druge finansijske korporacije	2,378	100.0	28.4
Mikrofinansijske institucije	285	12.0	3.4
Osiguravajuća društva	205	8.6	2.4
Penzioni fondovi	1,871	78.7	22.3
Agencije za prenos novca	17	0.7	0.2
Ukupno	8,372	n.a.	100.0

Izvor: Centralna banka Kosova.

STA je u avgustu 2019. godine sproveo misiju TP MFS-a kako bi pomogao CBK-u u poboljšanju monetarnih podataka. Glavna pitanja koja je identifikovala misija uključuju sledeće:

- **Ispravljanje pogrešnog klasifikovanja:** misija je preporučila da CBK otkloni nedostatke u klasifikaciji u pogledu finansijskih instrumenata, sektora i valuta —

³¹ Na Kosovu postoje još dva podsektora: kompanija za upravljanje imovinom i devizni biro. Međutim, oni nisu obuhvaćeni u 4SR zbog svoje neznatne veličine sa ukupnom imovinom manjom od 1 miliona evra svaki.

uglavnom za 2SR i 4SR, premda su to neznatne veličine u odnosu na ukupnu imovinu. Glavna pitanja uključuju: reklasifikaciju između drugih potraživanja/naplate i nefinansijske imovine; raščlanjivanje tehničkih stanja osiguranja među podsektorima osiguranja (životno, neživotno i reosiguranje); i reklasifikaciju stranih valuta u nacionalnu valutu za neke finansijske instrumente.

- **Povećanje periodičnosti 4SR-a na mesečni nivo:** CBK izveštava 4SR kvartalno, dok OS već prima mesečne izvorne podatke za glavne podsektore: osiguravajuća društva direktno iz finansijskih institucija; dok za penzione fondove indirektno iz OBN-a. Misija je predložila da OS sklopi institucionalni aranžman sa OBN-om u cilju razmene izvornih podataka za penzione fondove za pravovremeno sastavljanje i izveštavanje o mesečnom 4SR.
- **Evidentiranje revalorizacije za 1SR:** CBK izveštava o rezultatima tekuće godine (tj. neto profit/gubitak za period izveštavanja) kao uključivanje utvrđivanja vrednosti (tj. revalorizacije). Budući da revalorizacija, koja predstavlja neto promene vrednosti imovine i obaveza na svom bilansu stanja, široko varira - često samo privremeno - zbog promene deviznog kursa ili cene hartija od vrednosti i akcija, misija je preporučila da CBK posebno evidentira revalorizaciju radi bolje procene bilansa stanja centralne banke.
- **Procena i izveštavanje o valuti evra u opticaju:** CBK ne izdaje nacionalnu valutu, a evro se koristi kao zakonsko sredstvo plaćanja i kao obračunska jedinica na Kosovu. Zbog poteškoća u pogledu pribavljanja odgovarajućih izvornih podataka potrebnih za procenu, CBK je 2006. prestao da sakuplja i izveštava STA-a o valuti evro u opticaju, podlegavši širokom monetarnom agregatu. Iako trenutno ne izveštava MFS, CBK interno procenjuje valutu u opticaju koristeći informacije zasnovane na nominalnoj stopi rasta BDP-a sa početnim nivoom stanja u 2002. godini prilagođenim za bezgotovinske transakcije u platnom sistemu. Iako je unakrsno proverila trenutnu procenu sa koeficijentima gotovinskog depozita za susedne zemlje, CBK smatra da je potrebno dodatno istraživanje procene pre izveštavanja i diseminacije. Tim misije je preporučio da CBK istraži druge metode procene i proceni adekvatnost procena kako bi započela sa redovnim izveštavanjem STA-a o širokom monetarnom agregatu, uključujući valutu evro u opticaju.
- **Izrada finansijskih statistika:** CBK izrađuje sveobuhvatnu bazu podataka koja se dobija iz finansijskih sektora na osnovu SRF-ova sa ciljem da se izrade finansijske statistike za procenu međusektorskih povezanosti u kontekstu analize makroprudencijalne politike. Sledeći koraci predviđeni od strane CBK-a bili bi uključivanje podataka iz baze podataka za ostale sektore, uključujući spoljne, državne i nefinansijske korporacije (NFC-ove). Kako dobijanje podataka za NFC-ove predstavlja značajan izazov u pogledu vremena i resursa bez lakog pristupa njihovim izvornim podacima, misija je predložila da CBK da prioritet projektnim zadacima procenom značaja i veličine povezanosti između NFC-ova i sektora domaćinstava. U međuvremenu, prioritet bi trebalo dati upotrebi postojećih podataka za prepoznavanje ranjivosti i rizika u sektorskim povezanostima koja bi vodila analizu politika.

C. Bilansni pristup

STA izrađuje matrice BSA-a za dopunu FSI-ova u cilju analize stabilnosti finansijskog sektora. BSA se može koristiti za analizu ranjivosti koja proizlaze iz pozicija bilansa stanja i neusklađenosti u određenom trenutku, kao i nagomilavanja takvih ranjivosti tokom vremena. Mogu se sprovoditi simulacije za analizu prelaska mogućih šokova iz jednog sektora u drugi, poput naglog povlačenja bankarskih depozita ili nemogućnosti „produženja roka otplate“ dospelog spoljnog duga.

Okvir BSA-a³² razmatra četiri glavne vrste neusklađenosti bilansa stanja koje mogu ukazivati na ranjivosti za sve sektore ekonomije: (1) valutne neusklađenosti; (2) preostale neusklađenosti roka dospeća između obaveze i imovine, poput kratkoročnih obaveza u odnosu na dugoročnu imovinu koje stvaraju rizike finansiranja i kamatnih stopa; (3) problemi sa strukturom kapitala, uključujući preterano oslanjanje na dug, a ne na kapital (ili visok finansijski leveridž); i (4) rizik likvidnosti ili rizik druge ugovorne strane. Stoga BSA identifikuje međusektorske veze i moguće neusklađenosti bilansa po instrumentima, partnerskom sektoru, valuti i mogućem roku dospeća. BSA takođe može uključiti beleške kako bi se omogućio obračun kontrolnih iznosa (npr. nefinansijska imovina i druga imovina/obaveze za koje sektori drugih ugovornih strana nisu identifikovani).

BSA predstavlja proširenje tradicionalne makroekonomske analize sa protoka na stanje. Sastavlja bilanse stanja svakog sektora ekonomije: odnosno državni sektor; finansijski sektor, raščlanjen gde je to moguće na centralnu banku, ODC-ove i OFC-ove; nefinansijski privatni sektor, raščlanjen gde je to moguće na korporacije i domaćinstva; i spoljni sektor (ostatak sveta). Ovi bilansi stanja mogu biti predstavljeni u jednoj tabeli u obliku matrice. Matrica BSA-a, prilagođavajući tradicionalnu matricu protoka sredstava, nadilazi agregisanje sektorske imovine, obaveza i neto pozicija da bi se procenila i međusektorska imovina i obaveze- to jest pozicija svakog sektora u odnosu na ostale domaće sektore kao i nerezidente.

Korisnost BSA-a u cilju poboljšanja mapiranja rizika i efekta preliivanja, i identifikovanja odgovarajućih ranjivosti za detaljniju makrofinansijsku analizu je takođe naglašena u pregledu Trogodišnjeg nadzora 2014 MMF-a, posebno značaj analize nacionalnog bilansa stajna u otkrivanju rizika i razumevanja načina propagiranja šokova i potreba za mnogo

³² Videti dokument o Politici MMF-a „Bilansni pristup u nadzoru Fonda“ jun 2015.
<https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2015/061215.pdf>

većim napretkom zemalja članica MMF-a radi poboljšanja pružanja podataka.³³

Glavni izvor podataka za BSA matricu je monetarna statistika (SRF-ovi) zbog uloge finansijskog posredovanja finansijskih korporacija u ekonomiji i podataka o sektoru druge ugovorne strane. SRF-ovi omogućavaju izradu tabele „od koga kome“ za stanja za uključivanje u BSA. Ostali izvori podataka uključuju međunarodnu investicionu poziciju (IIP) koja pruža informacije o stanjima rezidencijalnih sektora sa ostatkom sveta instrumentima i informacije o državnom finansijskom bilansu stanja koji predstavljaju imovinu i obavezu opšte države ili njenih podsektora prema instrumentima i partnerima.

U daljem tekstu je data BSA matrica za Kosovo za kraj 2017. koristeći MFS i IIP (videti Tabelu AI.3) - iako Kosovo pruža podatke iz bilansa stanja države, informacije o sektorskom raščlanjivanju nisu dovoljno raspodeljene da bi se mogle koristiti u BSA. Ova verzija okvira „od koga kome“ predstavlja ukupnu imovinu i obaveze za sve sektore prema sektoru partnera i valuti, omogućavajući praćenje ko finansira koga, koliko, i u kojoj valuti. Imajte na umu da se raspodelom ukupne imovine i obaveza mogu dobiti druge BSA matrice za svaki finansijski instrument i različiti rok dospeća gde su dostupni podaci.

Dalja poboljšanja osnovnih podataka povećala bi kompletnost matrice i njegovu korisnost kao analitičkog instrumenta. Za finansijski sektor potrebna poboljšanja poput potencijalnih reklasifikacija penzionih fondova su identifikovana gore u MFS-u.

Za spoljni sektor, podatke o IIP-u Kosovo sastavlja i izveštava kvartalno na osnovu šestog izdanja *Priručnika za platni bilans i međunarodnu investicionu poziciju* po funkcionalnim kategorijama, instrumentima, sektorima i originalnim rokom dospeća. Za neke komponente IIP-a Kosovo pruža odvojene podatke o NFC-ima, domaćinstvima i neprofitnim institucijama koje služe domaćinstva. Budući da informacije o raščlanjivanju valuta nisu dostupne, pretpostavlja se da su imovina i obaveze rezidenata u odnosu na ostatak sveta sve u stranoj valuti. Izrada podataka o raščlanjivanju valute poboljšalo bi kvalitet BSA matrice.

Što se tiče državnog sektora, Kosovo sastavlja i izveštava godišnje podatke o bilansu stanja u skladu sa *Priručnikom za statistiku državnih finansija 2014 (PSDF 2014)*, iako na gotovinskoj osnovi. Međutim, redovno sastavljanje i izveštavanje podataka o bilansu stanja nije u potpunosti uspostavljeno budući da o podacima za 2017. godinu nije izveštavano (dostupni su samo podaci za 2015. i 2016. godinu), i nijedan instrument nije obuhvaćen. Neprekidan TP za statistiku državnih finansija (SDF) se nastavlja pogledu tih pitanja.

³³ Videti Pregled trogodišnjeg nadzora za 2014. godinu - Pregledni dokument

<http://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-full-text-pdf/external/np/pp/eng/2014/073014.ashx>

Aneks I. Tabela 3. Matrica bilansa stanja

Matrica bilansnog pristupa

Kosovo

2017 – Procenat BDP-a (6282 miliona)

	Vlada		Centralna banka		Druge depozitne korporacije		Druge finansijske korporacije		Nefinansijske korporacije		Domaćinstva		Spoljne		Ukupno	
	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze
Vlada																
<i>Ukupno</i>			3%	14%	4%	0%	2%	0%	2%	1%	0%	0%	Izvor: IIP		17%	15%
<i>U domaćoj valuti</i>			0%	14%	4%	0%	2%	0%	2%	1%	0%	0%	0%	0%	8%	15%
<i>U stranoj valuti</i>			3%	0%	0%	0%	0%	0%					7%	0%	9%	0%
Centralna banka																
<i>Ukupno</i>	14%	3%			5%	3%	1%	0%	1%	0%	0%	0%	Izvor: MFS		26%	26%
<i>U domaćoj valuti</i>	14%	0%			5%	3%	1%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%	21%	3%
<i>U stranoj valuti</i>	0%	3%			0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5%	20%	5%	22%
Druge depozitne korporacije																
<i>Ukupno</i>	0%	4%	3%	5%	0%	1%	2%	0%	10%	25%	43%	14%	Izvor: MFS		62%	61%
<i>U domaćoj valuti</i>	0%	4%	3%	5%	0%	1%	2%	0%	10%	25%	41%	14%	0%	0%	56%	50%
<i>U stranoj valuti</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2%	0%	4%	11%	6%	11%
Druge finansijske korporacije																
<i>Ukupno</i>	0%	2%	0%	1%	0%	2%	0%	0%	0%	3%	30%	0%	Izvor: MFS		32%	31%
<i>U domaćoj valuti</i>	0%	2%	0%	1%	0%	2%	0%	0%	0%	3%	3%	0%	0%	0%	4%	7%
<i>U stranoj valuti</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	26%	0%	2%	24%	28%	24%
Nefinansijske korporacije																
<i>Ukupno</i>	1%	2%	0%	1%	25%	10%	3%	0%					54%	21%	82%	34%
<i>U domaćoj valuti</i>	1%	2%	0%	1%	25%	10%	3%	0%					0%	0%	28%	12%
<i>U stranoj valuti</i>			0%	0%	0%	0%	0%	0%					54%	21%	54%	21%
Domaćinstva																
<i>Ukupno</i>	0%	0%	0%	0%	14%	43%	0%	30%					0%	0%	14%	72%
<i>U domaćoj valuti</i>	0%	0%	0%	0%	14%	41%	0%	3%					0%	0%	14%	44%
<i>U stranoj valuti</i>			0%	0%	0%	2%	0%	26%					0%	0%	0%	28%
Spoljne	Izvor: IIP		Izvor: MFS		Izvor: MFS		Izvor: MFS									
<i>Ukupno</i>	0%	7%	20%	5%	11%	4%	24%	2%	21%	54%	0%	0%			76%	71%
<i>U domaćoj valuti</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%			0%	0%
<i>U stranoj valuti</i>	0%	7%	20%	5%	11%	4%	24%	2%	21%	54%	0%	0%			76%	71%
Ukupno	15%	17%	26%	26%	60%	63%	31%	32%	34%	82%	72%	14%	71%	76%		
<i>U domaćoj valuti</i>	15%	8%	3%	21%	49%	57%	7%	4%	12%	28%	44%	14%	0%	0%		
<i>U stranoj valuti</i>	0%	9%	22%	5%	11%	6%	24%	29%	21%	54%	28%	0%	71%	76%		

Izvor: MMF i procene osoblja MMF-a.

SDF, koji se zasniva na *PSDF* 2014., preporučuje sastavljanje serije podataka o pozicijama stanja sa sektorskim raščlanjivanjem partnera. Dok se ti podaci ne izrade, informacije "od koga kome" prikazane u BSA matrici treba proceniti za druge sektore partnera kao što su finansijski i spoljni sektor, koristeći podatke dostupne iz MFS-a i IIP-a.

Većina preostalih nedostataka u podacima u BSA matrici nakon što ih upotpune MFS, IIP i SDF mogu se popuniti podacima o NFC-ovima i domaćinstvima. Prikupljanje podataka o pozicijama između NFC-ova i domaćinstava može biti zahtevno budući da se mogu dobiti samo iz nacionalnih izvora podataka koji se odnose na račune, a za koje je CBK-u potrebna bliska saradnja sa drugim statističkim, nadzornim i regulatornim agencijama - kvalitet podataka, pokrivenost, periodičnost i pravovremenost su glavni problemi, čak i ako su izvori podataka dostupni.

ANEKS II. MAPA PUTA TEHNIČKE POMOĆI

Tematska oblast	Ključna slabost	Strateški cilj	Aktivnost TP-a	Odgovorna agencija	Prioritet	Vremenski okvir
Poboljšanje upravljanja Centralnom bankom						
Upravljanje centralnom bankom	Slabosti u upravljanju centralnom bankom.	Osnaživanje strukturnih aranžmana za upravljanje centralnom bankom i povećanje efikasnosti donošenja odluka.	1. Pregled strukture upravljanja i odgovornosti unutar CBK-a. 2. Pregled efikasnost organa za donošenje odluka u CBK-u, uključujući članstvo u ključnim odborima (MCM)	CBK	V	KR
Jačanje finansijskog nadzora i regulacije						
Bankarski sektor						
CRDIV/BASEL III	CRDIV/Basel III je složen i tehnički dokument, koji postavlja mnogobrojne odgovornosti supervizora za sprovođenje.	Jačanje regulatornog okvira.	Nadgledanje sprovođenja CRDIV/Basel III i pružanje potrebne obuke osoblju CBK-a u cilju potpunog razumevanja i uspešnog sprovođenja. (MCM: to može uključivati brojne posete CBK-u na stalnoj osnovi)	CBK	V	SR
Bankarski nadzor	Potcenjivanje rizika likvidnosti banaka.	Korišćenje adekvatnijih pokazatelja praćenja likvidnosti i modela testiranja otpornosti na stres u cilju poboljšanja procene rizika likvidnosti banaka.	1. Razvoj adekvatnijih pokazatelja likvidnosti za praćenje profila likvidnosti banaka. 2. Izrada modela testiranja otpornosti na likvidnosni stres. 3. Obuka osoblja: sveobuhvatni model: <ul style="list-style-type: none"> • Potpuno razumevanje modela testiranja otpornosti na likvidnosni stres; • upotreba pokazatelja i modela testiranja otpornosti na stres u indirektnom nadzoru. 	CBK (OBN)	V	OD
Bankarski nadzor	Manje sofisticirani instrumenti i pokazatelji za procenu izloženosti banaka kreditnom riziku i za nadzor performansi i ranjivosti kreditnog tržišta.	Upotreba sofisticiranijih instrumenata i pokazatelje za detaljniju procenu izloženosti banaka kreditnom riziku i performanse i ranjivosti kreditnog tržišta na osnovu detaljnih podataka iz KR-a.	1. Izrada instrumenata i pokazatelja za detaljniju procenu kreditnog rizika na osnovu detaljnih podataka iz KR-a. 2. Izrada instrumenata i pokazatelja za detaljniju procenu tržišta kredita, na osnovu detaljnih podataka iz KR-a. 3. Obuka osoblja: <ul style="list-style-type: none"> • Veštine praćenja kreditnog rizika • Potpuno razumevanje instrumenata i pokazatelja • upotreba pokazatelja i instrumenata u indirektnom nadzoru za mikro i makro perspektivu kreditnog rizika (MCM)	CBK (OBN i OEAFS)	SV	SR

Tematska oblast	Ključna slabost	Strateški cilj	Aktivnost TP-a	Odgovorna agencija		Prioritet
Sektor osiguranja						
Regulacija i nadzor osiguranja	Pitanja tržišnog ponašanja nisu adekvatno rešena u praksama nadzora. Ista mogu prouzrokovati prudencijalna pitanja.	Poboljšanje nadzora tržišnih postupaka.	1. Izrada revidiranog regulatornog okvira za nadzor tržišnog ponašanja. 2. Izrada priručnika za nadzor tržišnog ponašanja. 3. Pružanje obuke osoblju za nadzor tržišnog ponašanja. (MCM)	CBK	SV	SR
Regulacija i nadzor osiguranja	Mere nadzora usredsređene su na izvršenje i vrlo su legalističke, vode do suboptimalnih ishoda kad se pitanja u industriji rešavaju samo izvršenjem.	Poboljšanje nadzorne intervencije preventivnim i korektnim merama pre izvršenja.	1. Razvoj eskalirajućih mera nadzora pre mera izvršenja. 2. Obuka osoblja o praksama nadzora, uključujući „način razmišljanja“ nadzora, udaljavanju od detaljne regulacije i fokusiranja na usklađenost i o postizanju rezultata sa industrijom koji ne uključuju izvršenje. (MCM)	CBK	V	KR
Regulacija i nadzor osiguranja	Upravljanje krizama uključuje postavljanje radnika CBK-a na pozicijama administratora i zatim likvidatora ukoliko uprava ne izloži reputaciju CBK-a riziku.	Izrada novih pristupa upravljanju krizama koji ne uključuju upotrebu zaposlenika CBK-a.	Pružanje pomoći u daljem razvoju praksi upravljanja krizama o procesima koji su već uspostavljeni, ali uklanjajući upotrebu zaposlenika CBK-a. 2. Obuka osoblja o upravljanju krizama u osiguranju. (Moguće je da će biti osigurano od strane PK	CBK	SV	SR
Regulacija i nadzor osiguranja	Inspekcije na licu mesta mogu prevideti materijalne rizike.	Poboljšanje tehnika inspekcije na licu mesta postajući usredsređen na rizik, a ne na usklađenost.	1. Obuka osoblja tehnikama nadzora na licu mesta. 2. Pridruživanje inspekciji na licu mesta u cilju pružanja obuke na radnom mestu ako je moguće.	CBK	V	SR
Regulacija i nadzor osiguranja	Solventnost II se prebrzo sprovodi i u unapred određenim vremenskim intervalima.	Proporcionalno sprovođenje Solventnosti II i rad sa industrijom na pripremi za Solventnost II i pripremi nadzornog osoblja.	1. Pružanje pomoći, u partnerstvu sa EIOPA-om, na osmišljanju proporcionalnog sprovođenja Solventnosti II. 2. Pružanje obuke osoblju, u partnerstvu sa EIOPA-a, o tehnikama nadzora Solventnosti II- (SB može pružiti pomoć u pogledu Solventnosti II u okviru razvojnog modula	CBK	S	DR

Tematska oblast	Ključna slabost	Strateški cilj	Aktivnost TP-a	Odgovorna agencija	Prioritet	Tematska
Tržište hartija od vrednosti						
Tržište hartija od vrednosti	Nerazvijena tržišta kapitala.	Određivanje prioriteta za razvoj tržišta kapitala.	Osnivanje međuagencijske radne grupe za razvoj tržišta kapitala na Kosovu. (Pružanje stalnih smernica radnoj grupi od strane MCM-a)	CBK, MF, KFPŠ,	S	SR
Tržište hartija od vrednosti	Nerazvijena tržišta kapitala.	Osiguranje stabilnog regulatornog okvira za tržišta kapitala.	Pružanje pomoći MF-u u izradi ključnih delova zakona o tržištima kapitala. (MCM zajedno sa LEG-om pregledava i daje komentare o nacrtu koje je pripremio)	CBK, MF	S	DR
Tržište hartija od vrednosti	Nerazvijena tržišta kapitala.	Priprema nadzornog organa za nadzor tržišta kapitala.	Povećanje stručnosti i znanja o tržištima kapitala u CBK-u. (Identifikovanje odgovarajućeg TP-a/ pružaoca usluga povezujući se sa Svetskom bankom, EBRD-om i ESMA-om)	CBK	S	SR
Tržište hartija od vrednosti	Nerazvijena tržišta kapitala.	Osmišljavanje stabilne osnove za aktivnosti tržišta kapitala.	Osiguranje postojanja preduslova za aktivnost tržišta kapitala. (Povezivanje MCM-a sa SB-om radi dogovora o odgovarajućem pružaocu tehničke pomoći; DMF je započeo)	CBK, MF	S	DR
Sistemska rizik, finansijska stabilnost i makroprudencijalna politika						
Upravljanje finansijskom stabilnošću	Nedostatak odgovarajućih institucionalnih aranžmana i upravljanja za	Preduzimanje strateškog pregleda institucionalnih aranžmana i praksi CBK-a u svrhu podrške MaPP-a.	TP-a za institucionalne aranžmane u pogledu MaPP-a bio bi inkorporisan u širu misiju TP-a u pogledu upravljanja centralnom bankom.	CBK	V	SR
Upravljanje finansijskom stabilnošću	Nedostatak reference u ZCB-u u cilju korišćenja prudenčijalnih instrumenata za	Izmena i dopuna ZCB-a u cilju pružanja CBK-u izričitog ovlašćenja za upotrebu prudenčijalnih instrumenata za potrebe MaPP-a.	Sprovođenje analize nedostataka podataka. (MCM zajedno sa PO-om)	CBK	SV	DR
Praćenje sistemskog rizika	Nedovoljno kvalifikovano osoblje koje bi završilo MaPP analizu do visokog standarda.	Izrada strategije LJR-a u cilju identifikovanja i ispunjavanja potreba za obukom osoblja, uključujući za osnovne kompetencije kao što su testiranje otpornosti na stres	Pružanje obuke osoblju. (Priprema kurseva obuke dostupne od Instituta MMF-a za razvoj kapaciteta)	CBK	V	IM
Praćenje sistemskog rizika	Neadekvatno otkrivanje ključnih rizika i slabosti finansijskog sektora.	Sprovođenje analize nedostataka podataka.	Pružanje TP-a u cilju izrade statistika sektorskih finansijskih računa i bilansa stanja, uključujući nefinansijski sektor. (STA)	CBK, MF, i KAS	V	KR

Tematska oblast	Ključna slabost	Strateški cilj	Aktivnost TP-a	Odgovorna agencija		Prioritet
Sistemska rizik, finansijska stabilnost i makroprudencijalna politika						
Praćenje sistemskog rizika	Neadekvatno otkrivanje ključnih rizika i ranjivosti finansijskog sektora	Identifikovanje izvora podatke indeksa cena nekretnina.	Osnivanje meguagencijske radne grupe za nekretnine koja se sastoji od CBK-a, MF-a, KAS-a, Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja i predstavnika industrije za nekretnine u cilju preduzimanja podatka o proveri nekretnina i izrade strategije za popunjavanje praznina. (Podržao STA)	CBK, MF, KAS i Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja.	SV	KR
Praćenje sistemskog rizika	Neadekvatno otkrivanje ključnih rizika i ranjivosti finansijskog sektora.	Poboljšanje kompetencije za testiranje otpornosti na stres i analize mreže.	Poboljšanje metodologije testiranja otpornosti na stres i razvoj analize mreže. (MCM)	CBK	SV	SR
Sprovođenje stabilnog okvira za procenu uticaja finansijske stabilnosti finansijske uključenosti						
Finansijska inkluzija	Nedostatak pregleda inicijativa finansijske inkluzije, ometajući praćenje i evaluaciju rizika finansijske stabilnosti povezanih sa produblivanjem finansijske inkluzije.	Efikasno praćenje rizika za finansijsku stabilnost koji proizlaze iz produbljivanja finansijske inkluzije.	Uspostavljanje nacionalne strategije finansijske inkluzije. (TP pružio SB)	CBK, MF, Ministarstva trgovine i pravde, i poslovna udruženja	V	KR
Jačanje finansijskog izveštavanja i statistike u nebankarskom sektoru						
Finansijska statistika						
Finansijska statistika	Neadekvatna finansijska statistika za procenu rizika.	Jačanje monetarne i finansijske statistike.	Osiguranje metodološke usklađenosti sa međunarodnim standardima. (STA)	CBK	SV	SR
Finansijska statistika	Neadekvatna finansijska statistika za procenu rizika.	Jačanje monetarne i finansijske statistike.	Izrada sektorskih finansijskih računa i statistike bilansa stanja. (STA)	CBK, KAS	SV	DR
Statistika nekretnina	Nedostajući podaci u statistici za nekretnine.	Započinjanje faze popunjavanja informativnih praznina o tržištu nekretnina.	Izrada statističke serije o građevinskoj aktivnosti i transakcija nekretnina, u zavisnosti od dostupnosti podataka. (STA)	CBK, KAS	SV	DR
Vremenski okvir: IM: < 6 meseci; KR: < 12 meseci; SR: 12 do 24 meseci; LT: 24 meseci do 48 meseci.						

Legenda			
Vremenski okvir	Vremenski	Prioritet	
Neposredni (IM)		Visok	
Kratkoročni (KR)		Srednje visok	
Srednjoročni (SR)		Srednji	
Dugoročni (DR)			

ANEKS III. KOSOVO: SPROVOĐENJE PRETHODNIH KLJUČNIH PREPORUKA TP MMC-a

(Translation of the Table)

Preporuke

Prioritet

Status sprovođenja

Napredak u sprovođenju

Zakon o Centralnoj banci

Okvir upravljanja rizikom će biti uspostavljen u okviru CBK-a.

U potpunosti sproveden

Funkcija upravljanja rizikom CBK-a uspostavljena je 2014., a Izvršni odbor je 2015. odobrio Politiku o upravljanju rizikom. Godine 2017., funkcija upravljanja rizikom je promenjena u Odeljenje za upravljanje rizikom, i operativno upravljanje rizikom je dodatno poboljšano.

Planiranje za nepredviđena stanja za pripremljenost na krizne situacije

OFS bi se trebao sastajati najmanje kvartalno i da uključi članove najvišeg ranga najmanje svakih 6 meseci.

Visok

Delimično sproveden

Memorandum o razumevanju su 2013. godine potpisali CBK, MF i Odbor skupštine za budžet i finansije, osnivanjem Nacionalnog odbora za finansijsku stabilnost i krizno upravljanje (NOFSKU) kako bi se kvartalno sa sastajao šefovima agencija; međutim, NOFSSKU nikada nije operacionalizovan.

Bankarski propisi i nadzor

Izrada prve osnovne projekcije bankarskih ključnih pokazatelja finansijskog stanja pre sprovođenja testa otpornosti na stres „odozgo prema dole“.

Velikim delom sproveden

Krajem 2014. godine, od banaka se tražilo da pruže trogodišnje projekcije za glavne finansijske pokazatelje, takođe korišćene u svrhe bankarskog nadzora. Razvoj kapaciteta unutar BSD-a za analiziranje testova otpornosti na stres „odozdo prema gore“ komercijalnih banaka pre početka testiranja otpornosti na stres „odozgo prema dole“

U potpunosti sproveden

Pregled testova otpornosti na stres banaka je deo procesa ispitivanja.

Proširiti nadzorni pristup u cilju obuhvatanja rizika bankarskog sektora na konsolidiranoj osnovi.

U potpunosti sproveden

Od odobrenja priručnika RBS-a, primenjen je proces ispitivanja na konsolidovanoj osnovi, uključujući konsolidovano ispitivanje. Uredba o konsolidovanom nadzoru je uspostavljen.

BSD bi trebao da dovrši prelaz na RBS i potpuno integriše RBS u funkciju nadzora, uključujući dovršavanje priručnika za indirektni nadzor.

Visok

U potpunosti sproveden

Osigurati da BSD ima odgovarajuće resurse za: (i) razvoj i održavanje analitičkih instrumenat za; (ii) izvršavanje svojih dužnosti indirektnog nadzora sa potpunom pravilnošću, čak i dok je uključen u jednokratne strateške projekte

Visok

Delimično sproveden

Biće potrebni dodatni resursi kako bi se Basel III/CRDIV u potpunosti sproveo

Propisi i nazor sektora osiguranja

Svesti smanjenje troškova distribucije na minimum (CBK)

Visoko

U potpunosti sproveden

CBK je pripremio i načinio važećom uredbu o prodaji motornih vozila trećih strana i upravljanje troškovima osiguravača od 29. decembra 2016. godine. Osigurati adekvatnost tehničkih rezervi i sprovesti adekvatnost kapitala Solventnosti I (CBK).

Visok

U potpunosti sproveden

Od drugog kvartala 2017. postoji Uredba, usklađena sa EU Solventnošću I o obračunu minimalne granice solventnosti, adekvatnosti kapitala i garantnog fonda za sve osiguravače neživotnog osiguranja

Ojačati instrumente sposobnosti i primerenosti i stručne eksterne revizorske instrumente (CBK).

Visok

U potpunosti sproveden

CBK je doneo uredbu o imenovanju eksternih revizora osiguravača, posrednika u osiguranju, zaposlenika koji rešavaju odštetne zahteve i Kosovskog biroa osiguranja

Poboljšati aktuarske kapacitete (CBK).

Visok

U potpunosti sproveden

Od septembra 2017. CBK ima aktuara koji je sertifikovan od strane tela nadležnog za finansijski nadzor Albanije i Instituta i Fakulteta aktuara

Makroprudencijalna politika u sistem ranog upozorenja

BSD i OEAFS trebali bi saradivati na sprovođenju postupaka testiranja otpornosti na stres

Visok

Velikim delom sproveden

Postoji redovna razmena informacija, uključujući i one za potrebe testiranja otpornosti na stres. Međutim, saradnju u ovoj oblasti treba intenzivirati

Izraditi plan rada za prikupljanje nedostajućih podataka u bilansu stanja nefinansijskog sektora, posebno u pogledu prihoda domaćinstava i korporativnog sektora

Visok

Nije započet

Jasno identifikovati koji su instrumenti trenutno dostupni za upotrebu a koji su više „u toku“ očekivanja poboljšanja pokazatelja

Visok

Delimično sproveden

Ukloniti hitnu likvidnosnu pomoć kao makroprudencijalni instrument

Visok

Velikim delom sproveden

Nije uključen u listu CBK-ovih glavnih instrumenata makroprudencijalne politike

Dodeliti više resursa i dodatno investirati u osoblje OEAFS-a u cilju produbljivanja analitičkih kompetencija neophodnih za potpunu operacionalizaciju okvira makroprudencijalne politike

Visok

Delimično sproveden

OEAFS će u 2019. zaposliti dva dodatna člana osoblja

ANEKS IV. NAPOMENE FSSR-a 2019

Tema/dokument	Opis
Napomene MCM-a	
Bankarski sektor	<p><i>Michel Deasy i Paula Cristina Seixas de Oliveira</i></p> <p>Svrha napomena o bankarskom nadzoru i propisu je izvršiti procenu stabilnosti bankarskog regulatornog sistema na Kosovu i izraditi agendu za nastavak pružanja TP-a u oblastima u kojima su utvrđeni nedostaci ili gde je potrebna dodatna analitička podrška.</p>
Sektor osiguranja	<p><i>Peter Windsor</i></p> <p>Napomena pruža analizu industrije osiguranja na Kosovu i njegovog regulatornog okvira i pitanja utvrđena u vezi sa njegovim nadzorom. Dodaje dodatne pojedinosti o ključnim preporukama navedenim u Aide Memoire-u i takođe pruža dodatne preporuke u vezi sa finansijskom edukacijom i razvojem industrije.</p>
Tržišta hartija od vrednosti	<p><i>Richard Stobo</i></p> <p>Ova napomena govori o razvoju tržišta kapitala na Kosovu kao neophodnom prethodniku uvođenja režima investicionih fondova. U napomeni se procenjuje trenutni regulatorni i nadzorni kontekst, identifikuju ključni koraci koje je potrebno preduzeti za stvaranje čvrste osnove za aktivnosti tržišta kapitala i daju predlozi o načinu najboljeg organizovanja TP-a za održavanje tog cilja.</p>
Makroprudencijalna politika	<p><i>Keith Hall i Zhongxia Zhang</i></p> <p>Ova napomena pregledava ključne elemente okvira makroprudencijalne politike CBK-a. Uključuju institucionalne aranžmane koji podupiru ulogu CBK-a kao makroprudencijalno telo, izazove razvijanja kapaciteta za sistemski nadzor na Kosovu tamo gde postoje značajni nedostaci u informacijama; i strategiju koju je CBK usvojio za operacionalizaciju upotrebe makroprudencijalnih politika.</p>
Upravljanje centralnom bankom	<p><i>Sarah Simpson</i></p> <p>Napomena sadrži detaljno objašnjenje zapažanja, preporuka i najbolje prakse u vezi sa upravljanjem centralne banke, posebno: struktura donošenja odluka; organizacione strukturi i osmišljavanja; upravljanja rizikom; i interne revizije.</p>
Finansijska uključenost i produbljivanje (uticaj na finansijsku stabilnost)	<p><i>Ann-Margret Westin i Zhongxia Zhang</i></p> <p>U napomeni se dokumentuje stanje prirode finansijske uključenosti na Kosovu i različite inicijative koje se trenutno preduzimaju u cilju unapređenja finansijskog produbljivanja. U napomeni se zatim predlažu preporuke za ublažavanje bilo kakvih rizika za finansijsku stabilnost od finansijskog produbljivanja.</p>
Statistički aneks	
Finansijska statistika	<p><i>Naoto Osawa</i></p> <p>Ovaj statistički aneks ispituje pokazatelje finansijskog stanja Kosova i Monetarnu i finansijsku statistiku. Predstavlja trenutni status izveštavanja ova dva ključna skupa podataka i identifikuje nekoliko potencijalnih metodoloških problema i nedostajućih podataka. Konačno, aneks pokušava da evidentira međusektorske veze za Kosovo iz perspektive provere koristeći bilansni pristup.</p>